

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського
національного університету

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

БІЛОЗОР Дмитро Олександрович

Фінансове забезпечення освіти в Україні

Спеціальність: 072 – фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок
Освітньо-професійна програма: Фінанси

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи Фвнм-21
Д. О. Білозор

ВІННИЦЯ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ.....	6
1.1. Сутність і роль фінансового забезпечення освіти в соціально- економічному розвитку держави.....	6
1.2. Джерела фінансування освітньої сфери: світовий досвід і національні підходи.....	14
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	23
2.1. Структура та динаміка державного і місцевого фінансування освіти.....	23
2.2 Аналіз витрат на освіту за рівнями: дошкільна, загальна середня, професійно-технічна, вища.....	29
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	38
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	56

ВСТУП

Освіта в сучасному світі визнається важливим чинником сталого соціально-економічного розвитку, джерелом формування людського капіталу та основою конкурентоспроможності національної економіки. У контексті глобалізації, технологічних трансформацій і зростання вимог до якості трудових ресурсів, інвестиції в освіту набувають стратегічного значення, стаючи одним із головних пріоритетів державної політики. Разом з тим, ефективне фінансове забезпечення освітньої сфери залишається складним і багатоаспектним завданням, яке потребує не лише стабільного фінансування, але й модернізації підходів до управління, прозорості бюджетного процесу, орієнтації на результати та відповідності сучасним потребам суспільства.

В умовах децентралізації публічних фінансів, воєнних викликів і обмежених ресурсів, фінансування освіти в Україні стикається з низкою системних проблем: нерівномірністю розподілу коштів між регіонами, домінуванням споживчої моделі витрат, недостатньою результативністю бюджетних програм, низьким рівнем фінансової автономії закладів освіти. Особливо актуальним є питання забезпечення якості освітніх послуг у контексті обмеженого бюджетного простору, що потребує пошуку нових підходів до розподілу ресурсів, розвитку державно-приватного партнерства, залучення позабюджетних джерел і цифровізації фінансового управління.

Актуальність теми зумовлена необхідністю удосконалення фінансової архітектури освітньої системи України в умовах трансформаційних процесів, посиленням вимог до якості освіти, міжнародної інтеграції та соціальної справедливості. Реформування механізмів фінансування має забезпечити не лише ефективне використання бюджетних коштів, а й сприяти досягненню стратегічних цілей освіти, створенню інклюзивного освітнього середовища та посиленню ролі знань як основи національного розвитку.

Задачі і мета дослідження. Метою магістерської роботи є комплексне дослідження сучасного стану фінансового забезпечення освіти в Україні,

виявлення основних проблем і диспропорцій, а також обґрунтування шляхів підвищення ефективності фінансового управління в галузі освіти.

Для досягнення поставленої мети передбачено розв'язання таких завдань:

- дослідити сутність і роль фінансового забезпечення освіти в соціально-економічному розвитку держави;
- розглянути джерела фінансування освітньої сфери: світовий досвід і національні підходи;
- проаналізувати структуру державного і місцевого фінансування освіти;
- оцінити витрат на освіту за рівнями;
- виявити основні проблеми та бар'єри у сфері фінансового забезпечення освіти в Україні;
- запропонувати шляхи покращення фінансового забезпечення освіти в Україні.

Об'єктом дослідження є система фінансування освіти в Україні. Предметом – механізми, інструменти та підходи до фінансового забезпечення освітніх закладів на різних рівнях.

Методи дослідження: було використано сукупність загальнонаукових та спеціальних методів. Зокрема, до загальнонаукових належать методи аналізу та синтезу, індукції та дедукції, узагальнення, що дали змогу забезпечити цілісність і логічність викладення матеріалу. Для обґрунтування кількісних параметрів застосовувалися економіко-математичні інструменти, методи фінансового та порівняльного аналізу, графічної візуалізації статистичних показників.

Інформаційну основу дослідження становили нормативно-правові акти, що регулюють бюджетні відносини та функціонування освітньої сфери, офіційна статистика Державної служби статистики України, звітні матеріали Міністерства освіти і науки України, Міністерства фінансів України, дані інформаційних платформ E-data, OpenBudget та ProZorro, аналітичні звіти міжнародних організацій, а також наукові публікації вітчизняних та зарубіжних авторів з питань освітньої політики, фінансів і економіки знань.

Наукова новизна роботи полягає у формулюванні та обґрунтуванні

практичних рекомендацій щодо напрямів удосконалення фінансового забезпечення освіти в Україні.

Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох основних розділів, висновків, переліку використаних джерел і додатків. У дослідженні представлено 8 таблиць та 4 рисунка. Загальний обсяг роботи становить 58 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ

1.1. Сутність і роль фінансового забезпечення освіти в соціально-економічному розвитку держави

Освіта є фундаментальною складовою національного багатства та стратегічним чинником сталого розвитку держави. В умовах трансформаційних процесів в економіці України, зростає значення фінансового забезпечення освітньої сфери як важливого елементу інституційної модернізації та формування конкурентоспроможного людського капіталу.

Фінансове забезпечення освіти слід розглядати як систему заходів, інструментів і механізмів, спрямованих на формування, розподіл і ефективне використання фінансових ресурсів для підтримки функціонування та розвитку закладів освіти різного рівня. Цей процес охоплює як державні бюджетні асигнування, так і позабюджетні джерела – гранти, благодійні внески, інвестиції приватного сектора та міжнародну технічну допомогу.

Якісна система освіти неможлива без належного фінансового підґрунтя, оскільки саме обсяг і структура фінансування визначають рівень матеріально-технічного забезпечення, кадровий потенціал, доступність освітніх послуг та можливість інноваційного оновлення. Тому фінансування освіти слід розглядати не як поточні витрати, а як довгострокові інвестиції в соціальний і економічний капітал нації [22].

З метою глибшого розуміння сутності поняття «фінансове забезпечення» доцільно проаналізувати наукові підходи до його тлумачення, які ґрунтуються на різних теоретичних і прикладних засадах. У таблиці 1.1 представлено порівняльний аналіз провідних методологічних підходів, що розкривають зміст даної дефініції з позицій економічної теорії, державного управління, нормативно-правового регулювання та галузевої специфіки. Такий системний огляд дозволяє не лише простежити еволюцію наукових уявлень про фінансове

забезпечення, але й визначити основні акценти у сучасному дискурсі, які варто враховувати при формуванні ефективної моделі фінансування освітньої сфери.

Таблиця 1.1

Наукові позиції щодо формулювання понятійного апарату фінансового забезпечення

Автор	Визначення поняття «фінансове забезпечення»	Підхід
Василик О.Д.	Визначена законодавством сукупність заходів, спрямованих на створення фінансової бази для досягнення певних цілей	Нормативно-правовий підхід
Буздуган Я.	Метод фінансового механізму, за допомогою якого формують і використовують фонди коштів і який характеризує зміст впливу фінансів на різні аспекти розвитку суспільства	Функціонально-інституційний підхід
Олійник Д. С.	Організація через визначення обсягу фінансових ресурсів, науково обґрунтованого їх прогнозування, створення фінансових резервів і нормативно-правового забезпечення	Прогностично-регуляторний підхід
Юрій С. І.	Як формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та їх ефективне використання	Цільовий (ресурсно-результативний) підхід
Іванисько Н. М..	Сукупність фінансових ресурсів, призначених для забезпечення функціонування суб'єктів господарювання та бюджетної сфери	Ресурсно-функціональний підхід
Козак Т.Г.	Організація і управління процесом формування та використання фінансових ресурсів для досягнення стратегічних цілей	Управлінський (системний) підхід
Сорока С.А.	Забезпечення необхідного рівня фінансових ресурсів для стабільного функціонування та розвитку галузі	Стабілізаційно-інституційний підхід

Джерело: сформовано автором за [4; 7; 13; 17; 18; 44]

На основі аналізу методологічних підходів, узагальнених у таблиці 1.1, можна сформулювати авторське визначення поняття «фінансове забезпечення», що враховує багатовимірність цієї економічної категорії та її прикладне значення для функціонування різних сфер. Отже, фінансове забезпечення – це цілеспрямована система організаційно-економічних заходів, що включає формування, розподіл, управління та ефективне використання фінансових

ресурсів, необхідних для стабільного функціонування, розвитку та досягнення стратегічних цілей суб'єктів господарювання або бюджетної сфери в умовах динамічного соціально-економічного середовища.

У контексті розвитку національної економіки та побудови ефективної моделі людського капіталу, фінансове забезпечення освіти набуває статусу важливого інструмента реалізації державної політики в освітній сфері. Це поняття інтегрує в собі як економічну, так і соціальну природу, оскільки стосується не лише формування та розподілу ресурсів, але й створення умов для доступності, якості та інноваційності освітніх послуг.

У науковій літературі категорія «фінансове забезпечення освіти» розглядається з різних позицій, що зумовлено міждисциплінарним характером самої освіти як об'єкта фінансування та особливостями функціонування фінансової системи держави. Основна відмінність у підходах полягає в акцентах: одні дослідники зосереджуються на ресурсній складовій, інші – на управлінській, правовій, стратегічній чи функціональній ролі фінансування [12].

Відповідно до Закону України «Про освіту» ст. 78 фінансове забезпечення освіти розглядається «як система заходів, спрямованих на формування, розподіл і використання коштів, необхідних для реалізації освітньої політики» [15]. Такий підхід підкреслює інтегрований характер фінансування, яке виконує не лише ресурсну, а й стратегічну функцію, оскільки безпосередньо впливає на якість, доступність та інноваційність освітнього процесу.

Фінансова підтримка освіти в законодавчому полі трактується не як разове бюджетне забезпечення, а як безперервний процес управління фінансовими потоками, який має охоплювати державний і місцевий рівень, приватні джерела, міжнародну допомогу та власні надходження закладів освіти. Таким чином, закон закладає основу для моделі багатоканального фінансування, де пріоритетною є не лише наявність коштів, а й ефективність їх цільового використання відповідно до визначених освітніх стратегій.

На думку Т.Г. Козака, фінансове забезпечення освіти – це процес організації та управління формуванням і використанням фінансових ресурсів для

досягнення стратегічних цілей [23]. Такий підхід відповідає системно-управлінській парадигмі, де акцент зроблено на ефективності розподілу ресурсів, досягненні цільових показників якості освіти та підвищенні фінансової автономії закладів освіти.

Водночас, поряд із нормативно-правовими та інституційно-управлінськими підходами, у науковій літературі простежується тенденція до розгляду фінансового забезпечення освіти як основного чинника підвищення якості освітніх послуг і конкурентоспроможності закладів освіти в умовах глобалізації. Цю позицію послідовно обґрунтовує О.В. Ткачук, який акцентує увагу на тому, що фінансове забезпечення вищої освіти не зводиться лише до наявності бюджетних ресурсів, а є інструментом стратегічного управління, орієнтованим на досягнення конкретних результатів [41].

На думку вченого, «фінансове забезпечення освіти є основною умовою забезпечення якості освітніх послуг, підтримки конкурентоспроможності вищих навчальних закладів не лише в межах держави, а й на світовому ринку» [41]. Такий підхід свідчить про системне розуміння цієї категорії, у межах якого фінансування розглядається як інструмент реалізації освітньої політики, стимул для розвитку внутрішньої ефективності ЗВО та засіб інтеграції у міжнародний освітній простір.

Більше того, автор пропонує впроваджувати контрактно-продуктивну модель фінансування, яка передбачає укладення між державою та закладами вищої освіти угод на досягнення чітко визначених показників якості, ефективності та соціального впливу. Такий підхід значно розширює функціональне трактування поняття фінансового забезпечення та наближує його до сучасних принципів фінансової автономії і результативного управління.

Таким чином, проаналізовані трактування свідчать про наявність різновекторних підходів до розуміння фінансового забезпечення освіти – від ресурсно-бюджетного до управлінсько-стратегічного. Одні науковці акцентують на формуванні та розподілі фінансових потоків [12; 18; 41], інші – на управлінській та нормативно-регуляторній складовій цього процесу [2; 9; 13], а

також на забезпеченні стабільності та цільової ефективності [5; 12; 14].

Враховуючи вищезазначене, доцільно розглядати фінансове забезпечення освіти як комплексну систему економічних, управлінських і нормативно-правових заходів, що спрямовані на формування, розподіл, ефективне використання та контроль фінансових ресурсів, необхідних для повноцінного функціонування, розвитку та інноваційного оновлення освітньої сфери. У цьому контексті фінансове забезпечення виступає не лише умовою виконання освітніх функцій, а й інструментом стратегічного розвитку суспільства через інвестиції в людський капітал.

У межах базових положень фінансової науки, фінансування освітньої сфери розглядається як багаторівнева система акумулювання, розподілу та використання фінансових ресурсів, що поєднує різні джерела надходжень і механізми їх реалізації. Основні форми фінансування у складі фінансового забезпечення освітньої галузі умовно класифікуються наступним чином:

1. Самофінансування – передбачає використання власних фінансових ресурсів закладів освіти, зокрема надходжень від платних освітніх послуг, господарської діяльності, благодійних внесків, спонсорства або міжнародних грантів. Така форма посилює фінансову автономію закладів і дозволяє їм частково зменшити залежність від бюджетних коштів [31].

2. Зовнішнє фінансування, яке охоплює як бюджетні надходження (державний і місцеві бюджети), так і позабюджетні джерела – внески приватного сектора, громадських організацій, домогосподарств, міжнародних фінансових установ. Бюджетне фінансування виконує функцію гарантії сталості освітньої системи, тоді як позабюджетні ресурси сприяють її гнучкості та оновленню.

3. Кредитно-інвестиційні інструменти – включають коротко- і довгострокове кредитування освітніх проєктів, державне або приватне співфінансування, освітні облігації, цільові інвестиції. Ці інструменти дедалі частіше використовуються в рамках державно-приватного партнерства для модернізації освітньої інфраструктури, цифрової трансформації чи розширення інноваційної діяльності [29].

У сучасних умовах глобальної конкуренції, цифрової трансформації та структурних зрушень в економіці освіта дедалі більше розглядається як ключовий фактор довгострокового розвитку суспільства. Вона формує людський капітал, який є не лише рушієм економічного зростання, а й основою соціальної згуртованості, інституційної стійкості та інноваційного потенціалу нації. Відповідно, фінансове забезпечення освіти – це не другорядний адміністративний інструмент, а фундаментальний важіль формування конкурентоспроможної економіки знань (рис. 1.1).

Рис. 1.1 Основні аспекти впливу фінансового забезпечення освіти на соціально-економічний розвиток держави

Джерело: сформовано автором за [29]

Одним із найбільш визнаних у науковій думці напрямів взаємозв'язку між освітою та економікою є теорія людського капіталу [37], яка розглядає витрати на освіту як довгострокові інвестиції з позитивною соціальною та економічною віддачею. Чим вищий рівень освіти населення – тим вища продуктивність праці, інноваційна активність, гнучкість ринку праці та загальна конкурентоспроможність національного виробництва.

Фінансове забезпечення освіти в цьому контексті виконує роль каталізатора розвитку, оскільки саме через нього відбувається акумуляція та реалізація ресурсного потенціалу, необхідного для забезпечення якості,

доступності та інклюзивності освіти.

Крім економічного ефекту, освіта відіграє надзвичайно важливу роль у формуванні соціального капіталу. Достатній рівень освіченості забезпечує громадську участь, розвиток демократичних інститутів, правову культуру, зниження рівня бідності та соціального виключення. Однак реалізація цієї ролі неможлива без фінансового підґрунтя: державна та місцева підтримка освіти є необхідною умовою подолання регіональної, економічної та соціальної нерівності. Таким чином, фінансове забезпечення освіти виступає механізмом забезпечення соціальної мобільності – воно відкриває можливості для якісної освіти незалежно від соціального походження, місця проживання чи економічного статусу родини.

У сучасному світі освіта не може залишатися інерційною системою, вона повинна динамічно реагувати на виклики цифровізації, кліматичних змін, технологічного прогресу, потреб ринку праці. Проте жодна реформа чи інновація в освітній сфері не здатна реалізуватись без відповідного фінансового забезпечення. Інвестиції у підвищення кваліфікації вчителів, оновлення змісту освіти, розвиток цифрової інфраструктури, науково-дослідну діяльність, інклюзію – усе це вимагає стійкої, системної та прогнозованої фінансової підтримки. Відповідно, фінансування освіти – це не просто видатки бюджету, а інструмент реалізації державної політики в сфері модернізації та стратегічного розвитку освітньої системи [44].

У процесі поглиблення фінансової децентралізації в Україні, особливо в контексті реформи місцевого самоврядування, зростає значення місцевих бюджетів у фінансовому забезпеченні освіти. Від ефективності розподілу ресурсів на рівні громад залежить доступ до якісної освіти у сільській місцевості, збереження малокомплектних шкіл, оновлення освітньої інфраструктури, забезпечення підручниками, транспортом, харчуванням. Таким чином, освітні інвестиції стають важливою складовою регіональної політики, що стимулює зайнятість, підвищує привабливість територій і сприяє сталому розвитку громад.

Отже, фінансове забезпечення освіти – це системна економічна категорія,

що охоплює не лише питання ресурсного наповнення, а й реалізацію функцій стратегічного управління розвитком суспільства через інвестиції в знання, компетентності та інститути. Воно прямо впливає на економічну динаміку, соціальну справедливість, якість людського капіталу й адаптивність країни до глобальних викликів. У цьому контексті, забезпечення стабільного, ефективного й цільового фінансування освіти має розглядатися як один із центральних елементів національної економічної та соціальної стратегії, без якого неможливо досягти ані високих темпів розвитку, ані стійкої конкурентоспроможності в умовах постіндустріальної епохи.

1.2 Джерела фінансування освітньої сфери: світовий досвід і національні підходи

У сучасному світі, де домінують знання, інновації та технології, освіта дедалі частіше розглядається як ключовий фактор економічного розвитку та соціальної стабільності. Відповідно, її фінансове забезпечення набуває пріоритетного значення в структурі державної політики. Проте, з огляду на постійне зростання витрат на утримання, модернізацію та розвиток освітньої системи, постає об'єктивна потреба в переосмисленні традиційної моделі фінансування.

Значення диверсифікації джерел фінансування освіти істотно зростає в умовах трансформаційної економіки, що характеризується структурними змінами, бюджетними обмеженнями, нестабільністю доходів та потребою у фінансовій гнучкості. Економічні кризи, воєнні загрози, зростання потреб у цифровій інфраструктурі, а також впровадження нових освітніх стандартів і підходів вимагають від держави та освітніх інституцій ширшого використання альтернативних каналів залучення ресурсів. Саме диверсифікація — тобто поєднання бюджетних, позабюджетних, кредитно-інвестиційних і міжнародних джерел — стає запорукою фінансової стійкості освітньої системи.

У цьому контексті на перший план виходить проблема обмеженості бюджетних ресурсів, що вже сьогодні не дозволяють у повному обсязі покривати всі потреби освітньої галузі. Особливо гостро це проявляється на місцевому рівні, де громади часто неспроможні самостійно забезпечити фінансування інклюзивної освіти, шкільного транспорту, харчування, енергоефективних проєктів або оновлення матеріально-технічної бази. З огляду на це, альтернативні джерела фінансування – такі як участь приватного сектора, міжнародна технічна допомога, гранти, спонсорство чи освітні фонди повинні розглядатися не як додаток, а як повноцінна складова освітньої фінансової моделі [33].

Для глибшого розуміння суті та ролі різних механізмів фінансування необхідно враховувати загальні підходи до класифікації джерел фінансування освітньої сфери. Залежно від економічної природи, джерела поділяються на [19]:

1) бюджетні (публічні) – кошти державного та місцевих бюджетів.

До таких джерел належать:

– державний бюджет, з якого фінансуються національні освітні програми, заклади вищої освіти державного підпорядкування, науково-дослідні інститути, інноваційні проєкти тощо;

– місцеві бюджети, що забезпечують утримання шкіл, дитячих садків, позашкільних закладів, оплату праці педагогів, комунальні послуги;

– освітні субвенції – цільові трансферти з державного бюджету місцевим, спрямовані на забезпечення базової середньої освіти, інклюзивного навчання чи інших напрямів.

2) позабюджетні – власні надходження закладів освіти, благодійність, спонсорство, оплата за навчання.

До таких джерел належать:

– власні надходження освітніх закладів – оплата за навчання на контрактній основі, плата за проживання у гуртожитках, реалізація наукових проєктів, надання консалтингових та експертних послуг;

– благодійні та спонсорські внески від підприємств, меценатів, фондів,

громадських організацій, які підтримують освітні ініціативи;

- гранти – державні, міжнародні або корпоративні, спрямовані на реалізацію програм підвищення якості освіти, академічної мобільності, цифровізації, інклюзії тощо.

- фінансова участь домогосподарств, зокрема оплата додаткових послуг, гуртків, курсів, харчування, транспорту чи підручників.

3) залучені ресурси – кредити, інвестиції, грантові кошти:

- державно-приватне партнерство (ДПП) – співпраця між державними органами, громадами та бізнесом у сфері модернізації інфраструктури, будівництва освітніх закладів, створення наукових лабораторій, цифрових платформ;

- освітні облігації – боргові інструменти, спрямовані на фінансування великих освітніх проєктів (популярні у США, Канаді, Японії);

- міжнародні програми підтримки освіти (ЄС, Світовий банк, ПРООН), які забезпечують гранти, кредити чи технічну допомогу для реалізації реформ у сфері освіти.

Також у практиці часто використовується поділ на внутрішні та зовнішні джерела залежно від походження коштів (державні, місцеві, приватні, міжнародні), або ж на регулярні та разові, відповідно до стабільності їх надходжень. Розуміння цих класифікацій є необхідним передумовою для подальшого аналізу як світових моделей фінансування освіти, так і підходів, що використовуються в Україні.

Ефективне функціонування освітньої галузі вимагає балансування між бюджетними та позабюджетними джерелами. У розвинутих країнах сформувалася тенденція до змішаних моделей фінансування, де держава забезпечує базову освітню інфраструктуру, а приватний сектор і громадські інституції беруть участь у фінансуванні розвитку, інновацій та наукових досліджень.

Для України така модель є особливо актуальною, адже дозволяє [30]:

- 1) зменшити навантаження на державний бюджет;

- 2) підвищити гнучкість фінансової системи освіти;
- 3) посилити прозорість та ефективність розподілу коштів;
- 4) стимулювати участь громадськості й бізнесу у підтримці освіти.

Світова практика фінансування освіти демонструє значну різноманітність моделей і підходів, які формувалися під впливом історичних, політичних, соціальних і культурних чинників. Незважаючи на відмінності, всі успішні моделі базуються на принципах стійкості фінансування, ефективності витрат, фінансової автономії освітніх інституцій та залучення багатьох стейкхолдерів до процесу фінансового забезпечення. Розглянемо основні особливості фінансування освіти у різних групах країн.

У країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Європейського Союзу сформована змішана модель фінансування, у якій провідну роль відіграють державні ресурси, але значна частина витрат покривається також за рахунок приватного сектору.

За даними OECD [29], середній рівень державного фінансування освіти в країнах-членах ОЕСР становить близько 80% від загального обсягу видатків на освіту, а решта формується за рахунок домогосподарств, підприємств, благодійних фондів та інших недержавних джерел.

Університети й коледжі в цих країнах мають високий рівень фінансової автономії, що дозволяє їм гнучко управляти ресурсами, розширювати джерела доходів, укладати партнерства з бізнесом і брати участь у грантових програмах ЄС (Horizon Europe, Erasmus+). Залучення приватних інвестицій при цьому не суперечить принципу доступності освіти, оскільки більшість країн ЄС гарантують безоплатну або частково дотаційну вищу освіту для громадян.

У Швеції, Норвегії, Данії та Фінляндії освіта фінансується переважно з державного бюджету, що відображає концепцію освіти як універсального соціального блага. Рівень державного фінансування освіти тут сягає 95-98%, а приватні внески майже відсутні або є символічними.

Важлива особливість скандинавської моделі – це повна безоплатність освіти на всіх рівнях, включаючи вищу освіту, і навіть забезпечення студентів

стипендіями, харчуванням, житлом, безкоштовним транспортом. Таке фінансування спрямоване на усунення соціальних бар'єрів і гарантування максимальної освітньої рівності. При цьому велика роль належить місцевим органам самоврядування, які безпосередньо управляють освітніми установами, розподіляють фінанси, проводять моніторинг ефективності витрат. Така децентралізація дозволяє підлаштовувати освітні послуги під потреби конкретних громад.

Освітні системи цих англосаксонських країн характеризуються високою часткою участі приватного сектора у фінансуванні, особливо у сфері вищої освіти.

У США, за даними National Center for Education Statistics [45], лише близько 40% фінансування університетів надходить з державного бюджету, а решта – це контрактна плата за навчання, спонсорські внески, благодійні фонди, цільові проекти з бізнесом та меценатство.

Відомі університети, такі як Гарвард, Стенфорд, Оксфорд, Кембридж, мають потужні ендаумент-фонди, що акумулюють мільярдні активи і формують незалежну фінансову базу для інновацій, досліджень і стипендіальних програм. Також активно використовуються освітні облігації, державно-приватні консорціуми, венчурні інвестиції у стартапи в університетському середовищі.

У Канаді – змішана модель із високим рівнем провінційної децентралізації фінансів, тоді як у Великій Британії – потужний інструмент студентських кредитів з державною гарантією, що дозволяє забезпечити доступ до освіти на ринкових умовах із соціальним захистом.

Провідні країни світу все активніше впроваджують моделі фінансової автономії освітніх установ, які передбачають право:

- 1) самостійно розпоряджатися бюджетними та позабюджетними коштами;
- 2) відкривати власні рахунки;
- 3) укладати контракти з донорами, спонсорами, фондами;
- 4) брати участь у конкурсах, проєктах, освітніх партнерствах.

Такий підхід забезпечує гнучкість управління, підвищує ефективність

використання коштів і стимулює підприємницьку ініціативу в освітньому середовищі. Університети, які мають реальну фінансову автономію, демонструють вищу результативність у залученні ресурсів, розвитку інфраструктури, підвищенні якості освіти та наукових досліджень.

Світова практика також підтверджує ефективність залучення громадськості, місцевих громад і батьківських організацій до фінансування освіти на рівні шкіл та дошкільних установ. У багатьох країнах існують фонди підтримки шкіл, які акумулюють кошти від місцевого бізнесу, батьків, громадських ініціатив, і спрямовують їх на конкретні потреби: ремонти, матеріали, харчування, заходи тощо. Особливо це характерно для США, Канади, Австралії, де освітній менеджмент має локальний характер, а спільнота активно залучається до ухвалення рішень, формування бюджетів і контролю за їх використанням.

Міжнародний досвід підтверджує, що ефективна система фінансування освіти – це завжди поєднання державної відповідальності, приватної ініціативи та громадської участі. Успішні країни не обмежуються моноджерельною моделлю, а впроваджують багатоканальні, гнучкі та прозорі підходи, що дозволяють фінансово підтримувати освіту навіть в умовах криз і трансформацій. Для України адаптація таких моделей означає не просто збільшення обсягів фінансування, а зміну самої філософії управління фінансами в освіті – з фокусом на результат, якість, відповідальність і партнерство [12].

Світовий досвід фінансування освіти демонструє, що ефективна модель фінансування не обмежується виключно обсягами коштів, а передбачає раціональну структуру джерел, гнучкий механізм управління, прозору бюджетну політику та широке залучення стейкхолдерів – держави, бізнесу, громади. Водночас в Україні система фінансування освіти досі залишається високоцентралізованою, фрагментованою та недостатньо гнучкою. Щоб виявити системні розбіжності та визначити можливі напрями вдосконалення, доцільно провести порівняльний аналіз між світовими моделями та українською практикою (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Порівняльний аналіз моделей фінансування освіти: світ та Україна

Критерій	Країни ОЕСР / ЄС / США / Канада / Скандинавські країни	Україна
Структура джерел фінансування	Змішана модель: 70-90% державне, 10-30% – приватний сектор, гранти, ендаументи, ДПП	85-90% державне і місцеві бюджети, <10% – позабюджетні надходження
Бюджетна частка ВВП на освіту	5-7% ВВП (Фінляндія – понад 7%)	~5,4% ВВП (з тенденцією до скорочення)
Позабюджетні джерела	Активно залучаються (спонсорство, ендаумент-фонди, освітні облигації, меценатство)	Практично не використовуються; меценатство епізодичне, фонди освіти не розвинуті
Фінансова автономія ЗВО/шкіл	Висока: власні бюджети, розпорядження коштами, партнерства з бізнесом	Обмежена, особливо для шкіл; автономія ЗВО здебільшого формальна
Інституційна спроможність	Висока: професійне управління, електронні платформи фінансового моніторингу	Нерівномірна: сильні ЗВО, але слабка фінансова спроможність органів місцевого самоврядування
Прозорість фінансування	Високий рівень підзвітності: відкриті бюджети, аналітика витрат, участь громадськості	Часткова прозорість, особливо на місцевому рівні; доступ до даних – обмежений
Участь місцевих громад	Висока: локальні фонди шкіл, батьківські комітети, публічне співфінансування	Мінімальна: переважно пасивна участь, громади залежать від освітньої субвенції
Державно-приватне партнерство (ДПП)	Розвинуте: активне залучення бізнесу, грантове фінансування проєктів	Практично відсутнє або в зародковій формі, нормативна база обмежена
Фокус на результат	Розподіл коштів за результатами (performance-based funding, контрактні моделі)	Фінансування переважно за «мережевим принципом» без оцінки ефективності

Джерело: сформовано за даними [28; 31-36]

Фактори, що впливають на ефективність фінансування освіти

1. Інституційна спроможність. У розвинених країнах ефективність фінансування базується на інституційній зрілості системи управління: професіоналізм кадрів, цифрові системи контролю, чіткий поділ повноважень, механізми внутрішнього та зовнішнього аудиту. В Україні ж цей потенціал реалізується фрагментарно: ЗВО мають більший рівень автономії та спроможності, ніж школи чи органи ОМС.

2. Прозорість і підзвітність. Важливою умовою ефективного фінансування є відкритість бюджетних процесів. У країнах ЄС і ОЕСР діють публічні системи контролю за витратами, громадські ради з моніторингу бюджетів, незалежні рейтинги ефективності ЗВО. В Україні проблеми виникають через обмежений доступ до інформації, слабкий громадський контроль та відсутність оцінки результативності освітніх витрат.

3. Автономія та гнучкість. Фінансова автономія дозволяє закладам освіти самостійно формувати стратегії розвитку, залучати партнерів, створювати внутрішні фонди. Більшість університетів у Європі діють за принципом глобального бюджету з правом перерозподілу коштів. В Україні автономія часто декларативна – реальний розподіл обмежується жорсткою регламентацією та нестачею управлінських навичок.

На основі наведеного аналізу можна окреслити основні стратегічні напрями адаптації ефективних світових практик до потреб української освітньої системи:

1. Розширення фінансової автономії освітніх закладів – з обов'язковою умовою запровадження підзвітності й прозорості.

2. Запровадження результативного підходу до фінансування (performance-based financing): виділення коштів на основі досягнення якісних показників.

3. Розвиток державно-приватного партнерства у сфері освіти – включаючи законодавчу підтримку, пільгове оподаткування для меценатів, спільні проекти з бізнесом.

4. Інституціоналізація локального співфінансування – створення освітніх фондів громад, публічно-приватних рад, участь батьків у прийнятті рішень.

5. Стимулювання грантової активності закладів – підготовка фахівців із залучення міжнародних ресурсів, створення офісів з управління проектами.

6. Розбудова системи електронного моніторингу освітніх фінансів – як інструменту публічного контролю й управлінської ефективності.

Порівняльний аналіз підтверджує, що успішні освітні системи базуються на принципах багатоканального фінансування, інституційної гнучкості та

партнерської взаємодії. Україна має потенціал для переходу до більш ефективної моделі фінансування освіти за умови активного запозичення світового досвіду, модернізації нормативної бази та розвитку управлінських компетенцій на всіх рівнях.

Аналіз механізмів фінансування освіти у світовій та національній практиці свідчить про критичну важливість переходу до багатоканальної, гнучкої та результативно орієнтованої моделі фінансового забезпечення. Міжнародні підходи демонструють, що збалансоване поєднання державного фінансування, інституційної автономії, активної участі приватного сектора і громадськості створює умови для стійкого розвитку освітніх систем та збереження їхньої соціальної функції.

На тлі глобальної тенденції до диверсифікації джерел та посилення фінансової відповідальності освітніх інституцій, Україна стикається з необхідністю системної трансформації існуючої моделі. Домінування бюджетних коштів у структурі фінансування потребує перегляду на користь розширення позабюджетних джерел, розвитку партнерства, грантових програм і запровадження інструментів фінансової автономії.

Комплексне використання світового досвіду з урахуванням національних умов дозволить не лише підвищити ефективність розподілу ресурсів, а й посилити соціальну справедливість у доступі до якісної освіти, зміцнити довіру до системи управління та створити передумови для інноваційного зростання галузі. У результаті – освітня сфера здатна стати не лише об'єктом витрат, а повноцінним інструментом інвестицій у довгостроковий розвиток країни.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

2.1. Структура та динаміка державного і місцевого фінансування освіти

Фінансове забезпечення освіти в Україні здійснюється в межах загальної бюджетної системи держави, що є багаторівневою та децентралізованою. Освіта, як одна з базових функцій соціальної держави, фінансується з державного та місцевих бюджетів, а також через спеціальні фонди, трансферти та власні надходження закладів. У сучасних умовах формування та розподіл освітніх ресурсів є не лише технічним процесом, а й інструментом реалізації державної освітньої політики, забезпечення рівного доступу до якісної освіти та сталого розвитку людського капіталу.

Бюджетна система України визначає інституційні рамки для фінансування освіти. Вона складається з державного бюджету, місцевих бюджетів (обласних, міських, селищних, сільських), а також фондів цільового призначення. Саме через бюджетну систему акумулюються фінансові ресурси, необхідні для утримання освітніх закладів, виплати заробітної плати працівникам галузі, реалізації державних освітніх програм та проведення інноваційних змін у системі освіти [34].

Особливістю української моделі є змішане фінансування: значна частина видатків, зокрема на заробітну плату педагогів та утримання шкіл, покривається за рахунок освітньої субвенції з державного бюджету, яка передається до місцевих бюджетів. Разом із тим, фінансова автономія громад та децентралізація відкривають можливості для локального впливу на якість та доступність освіти, однак потребують ефективного розподілу повноважень і ресурсів.

Важливою умовою ефективного фінансування є чітке розмежування повноважень між центральними органами влади та органами місцевого

самоврядування. Згідно з чинним законодавством, центральна влада (через МОН та Мінфін) відповідає за формування державної освітньої політики, встановлення стандартів освіти, нормативів фінансування та реалізацію загальнодержавних програм. Держава також фінансує вищу освіту, науку, частково – професійну та інклюзивну освіту, забезпечує підтримку закладів освіти державного підпорядкування.

Водночас місцеві органи влади відповідають за організацію освітнього процесу на відповідній території, управління закладами освіти (особливо загальної середньої, дошкільної, позашкільної), фінансування комунальних послуг, ремонтів, харчування, транспортування учнів тощо. Завдяки децентралізації громади отримали повноваження щодо перерозподілу коштів, але не завжди – необхідний фінансовий ресурс. Це створює загрозу посилення дисбалансів між регіонами, особливо в контексті соціально-економічної нерівності.

Нормативно-правове регулювання фінансового забезпечення освіти в Україні ґрунтується на низці ключових законів і підзаконних актів. Насамперед, це [8]:

1. Бюджетний кодекс України, який визначає загальні принципи формування, виконання та контролю за державним і місцевими бюджетами, правила міжбюджетних трансфертів, зокрема освітньої субвенції (ст. 103²);

2. Закон України «Про освіту» (ст. 78–81), який визначає джерела фінансування освіти, принципи прозорості, підзвітності, фінансової автономії освітніх закладів, а також гарантії державного забезпечення права на освіту;

3. Закон «Про повну загальну середню освіту», який конкретизує повноваження органів управління освітою на місцевому рівні;

4. Положення інших спеціалізованих законів: «Про вищу освіту», «Про професійну (професійно-технічну) освіту», «Про дошкільну освіту» – регламентують особливості фінансування відповідних рівнів освіти.

Важливу роль також відіграють постанови Кабінету Міністрів України (наприклад, щодо порядку розподілу субвенцій), методичні рекомендації

Міністерства фінансів, інструкції Державної казначейської служби.

У межах подальшого дослідження доцільно зосередити увагу на комплексному аналізі тенденцій бюджетного фінансування освітньої галузі в Україні у розрізі державного та місцевих бюджетів за період 2018-2024 рр. (табл.2.1).

Таблиця 2.1

Динаміка видатків на освіту з державного та місцевих бюджетів України у 2018-2024 роках

Роки	Видатки з державного бюджету, млрд.грн.	Частка в державному бюджеті, %	Видатки з місцевого бюджету, млрд.грн.	Частка в місцевому бюджеті, %
2018	44323,4	4,50	165706,1	29,04
2019	51657,6	4,81	187099,8	33,04
2020	52857,3	4,10	199425,8	41,71
2021	63837,1	4,28	249077,4	43,74
2022	58508,1	2,16	232250,0	47,96
2023	60452,2	1,51	248186,7	38,37
2024	64738,0	1,44	283694,3	42,23

Джерело: сформовано за даними [14]

У період 2018–2024 рр. в Україні спостерігалася тенденція зростання абсолютних обсягів видатків на освіту як з державного, так і з місцевих бюджетів. Видатки з державного бюджету зросли з 44,3 млрд грн у 2018 році до 64,7 млрд грн у 2024-му, що становить приріст майже на 46%. Подібну динаміку демонструють і місцеві бюджети: з 165,7 млрд грн у 2018 році до 283,7 млрд грн у 2024 році (понад 71% зростання). Це вказує на загальну тенденцію збільшення фінансових потреб у сфері освіти, зумовлену інфляційними процесами, реформами, зростанням соціальних гарантій, а також актуальними викликами війни та повоєнного відновлення.

Разом з тим, структурна частка освіти у загальному обсязі державного бюджету демонструє стійку тенденцію до скорочення. Якщо у 2018 році ця частка становила 4,5%, то вже у 2024 році – лише 1,44%. Найбільше падіння відбулося у 2022 році – з 4,28% до 2,16%, що збігається з початком

повномасштабної війни. Це свідчить про перерозподіл державних фінансів на потреби безпеки й оборони, а також про зниження пріоритетності освітнього сектора на центральному рівні в критичні роки.

На цьому тлі роль місцевих бюджетів у фінансуванні освіти значно зросла, що підтверджується динамікою частки освітніх видатків у їхній структурі. Якщо у 2018 році частка освіти у місцевих бюджетах становила 29,04%, то у 2022 році – вже 47,96%, а у 2024 році вона склала 42,23%. Це свідчить про перенесення фінансового навантаження на рівень громад у рамках реформи децентралізації та освітньої субвенції. Особливо помітним цей зсув став у 2020-2022 роках, коли громади змушені були брати на себе більшу відповідальність за утримання та розвиток навчальних закладів.

Окремої уваги заслуговує невідповідність між зростанням абсолютних видатків і зменшенням їхньої частки у загальному бюджеті. Це означає, що хоча загальні суми зростають, інші сфери бюджету (особливо оборонна, соціальна та медична) зростають швидшими темпами. Таке розбалансування може впливати на нерівномірність доступу до якісної освіти в регіонах, а також створювати додаткове навантаження на місцеві бюджети в умовах обмежених ресурсів.

Для глибшого розуміння тенденцій у фінансуванні освітньої сфери в Україні доцільно не лише аналізувати абсолютні показники бюджетних витрат, а й розглядати структурну частку видатків на освіту у загальних обсягах державного та місцевих бюджетів (рис. 2.1). Такий підхід дозволяє оцінити реальний пріоритет освітньої галузі в системі публічних фінансів, незалежно від інфляції, девальвації чи інших макроекономічних факторів, що можуть спотворювати динаміку у грошовому вираженні.

Упродовж 2018-2024 років відбулися суттєві зрушення у співвідношенні між централізованим і децентралізованим фінансуванням освіти, що прямо відображає процес реформування бюджетної системи, впровадження нової освітньої субвенції, розвиток фінансової автономії громад, а також специфічні виклики, зумовлені воєнними діями.

Рис. 2.1 Динаміка частки видатків на освіту в структурі державного та місцевих бюджетів України у 2018-2024 роках, %

Джерело: сформовано за даними [14]

Попередній аналіз динаміки освітніх видатків на рівні державного та місцевих бюджетів дозволяє окреслити загальні тенденції у фінансовому забезпеченні галузі освіти. Проте для більш повного розуміння ситуації необхідно перейти до поглибленого аналізу просторових аспектів фінансування, адже саме територіальна диференціація є одним із ключових чинників, що впливають на ефективність освітньої політики.

З огляду на це, доцільним є розгляд структури освітніх витрат у регіональному розрізі, що дає змогу оцінити реальний фінансовий стан закладів освіти в окремих областях і громадах (табл. 2.2). Такий підхід не лише демонструє рівень бюджетного забезпечення на місцях, але й дозволяє виявити диспропорції між регіонами, пов'язані з економічною спроможністю територіальних громад, чисельністю учнів, демографічною ситуацією, наявністю малокомплектних шкіл тощо.

Таблиця 2.2

Динаміка видатків на освіту в регіональному розрізі України за 2022-2024 рр., млн. грн

Регіон	Видатки на освіту, млн грн		
	2022	2023	2024
Вінницька область	9841,4	10382,0	11136,3
Волинська область	7726,9	8216,5	8918,1
Дніпропетровська область	20157,1	21789,3	23682,7
Донецька область	10230,6	10784,9	11456,0
Житомирська область	8474,0	9048,1	9755,9
Закарпатська область	8605,5	9203,9	9948,2
Запорізька область	10841,6	11632,5	12558,1
Івано-Франківська область	8616,4	9212,5	9954,2
Київська область	12963,9	13840,3	14918,5
Кіровоградська область	6262,6	6680,5	7207,0
Луганська область	3975,3	4275,6	4718,1
Львівська область	15865,4	16944,5	18431,0
Миколаївська область	7243,0	7760,6	8427,1
Одеська область	13950,8	14966,4	16312,5
Полтавська область	9134,1	9764,4	10624,8
Рівненська область	8552,7	9120,0	9894,1
Сумська область	6307,8	6782,4	7356,2
Тернопільська область	6690,1	7142,3	7743,2
Харківська область	14016,7	14917,5	16059,3
Херсонська область	6953,6	7321,2	7926,9
Хмельницька область	8413,5	8934,5	9723,8
Черкаська область	7444,7	7970,0	8678,1
Чернівецька область	5798,6	6240,2	6793,5
Чернігівська область	5979,6	6420,0	7003,7
м. Київ	25026,8	26772,2	28976,6

Джерело: сформовано автором за [13]

У всіх регіонах України спостерігається поступове зростання обсягів фінансування освітньої сфери, що свідчить про адаптацію до інфляційного навантаження, а також про посилення зусиль держави та місцевих органів влади у відповідь на виклики воєнного часу, зокрема пошкодження інфраструктури, потреби ВПО, цифровізація освіти тощо. Збільшення видатків є помітним у середньому на 6-8% щороку, хоча темпи приросту не є однаковими у всіх регіонах.

Очікувано, м. Київ посідає перше місце з найвищими обсягами фінансування: від 25 млрд грн у 2022 р. до майже 29 млрд грн у 2024 р. Це

пов'язано як з чисельністю населення, високою концентрацією ЗВО, так і з наявністю спеціальних програм (цифровізація, інклюзія, підтримка науки). Також до лідерів входять: Дніпропетровська область (від 20,1 до 23,7 млрд грн), Львівська область (від 15,8 до 18,4 млрд грн), Харківська область (від 14 до 16 млрд грн), Одеська область (майже 14 до 16,3 млрд грн). Ці регіони мають великі агломерації, високий рівень урбанізації, сильну освітню інфраструктуру та більшу податкову спроможність громад.

Суттєво нижчі показники спостерігаються у Луганській області (від 3,9 до 4,7 млрд грн), що обумовлено тимчасовою окупацією частини територій та зменшенням населення. Схожі значення мають також Чернівецька, Чернігівська, Кіровоградська області – усі нижче 7 млрд грн у 2022 р. Ці регіони є менш урбанізованими, з більшою часткою сільського населення, що ускладнює логістику, підвищує витрати на транспортування й утримання малокомплектних шкіл.

Отримані результати вказують на наявні дисбаланси у фінансуванні освіти між регіонами, що можуть зумовлювати нерівність у доступі до якісної освіти, особливо в умовах війни та нестабільності. Перевагу мають регіони з високою податковою спроможністю, тоді як депресивні або постраждалі від бойових дій області потребують додаткових цільових трансфертів чи компенсацій.

Узагальнюючи проведений аналіз, можна констатувати, що фінансування освіти в Україні за період 2018-2024 рр. зазнало помітних трансформацій як у структурному, так і в регіональному вимірах. З одного боку, спостерігається сталий ріст абсолютних обсягів видатків як з боку державного, так і з боку місцевих бюджетів, що свідчить про визнання освіти як пріоритетної сфери в системі суспільного розвитку. З іншого боку, співвідношення між джерелами фінансування демонструє тенденцію до посилення ролі місцевого рівня, особливо в умовах поглиблення процесів децентралізації.

Водночас зниження питомої ваги видатків на освіту в загальній структурі державного бюджету вказує на поступове зменшення фінансової присутності центрального уряду в освітній сфері, що потребує посилення міжбюджетного

вирівнювання та коригування фінансових механізмів з урахуванням регіональних диспропорцій. Успішність такої політики великою мірою залежатиме від інституційної спроможності громад, ефективності управління коштами на місцях та доступу до додаткових джерел фінансування.

Регіональний аналіз підтвердив наявність суттєвих відмінностей у рівні освітніх видатків, зокрема між великими урбанізованими центрами та менш забезпеченими територіями. Це створює ризики поглиблення освітньої нерівності, що вимагає не лише фінансових інтервенцій, а й стратегічного перегляду політики розподілу ресурсів.

Таким чином, для забезпечення стійкого розвитку освітньої системи та її відповідності сучасним викликам необхідно посилити взаємодію між усіма рівнями влади, забезпечити прозорість та результативність бюджетного процесу, а також закласти умови для фінансової автономії та спроможності освітніх інституцій в умовах децентралізованого управління.

2.2 Аналіз витрат на освіту за рівнями: дошкільна, загальна середня, професійно-технічна, вища

Освіта виступає важливим чинником соціально-економічного розвитку держави, формування людського капіталу та забезпечення стійкого зростання національної економіки. В умовах трансформації суспільних відносин, децентралізації фінансових потоків та зростання конкуренції за ресурси між секторами, питання ефективності витрат на освіту набуває особливої актуальності. Структура і динаміка фінансування різних рівнів освітньої системи безпосередньо впливають як на якість освітніх послуг, так і на рівень соціальної справедливості та інклюзивності.

Кожен рівень освіти – від позашкільної до вищої – має власну специфіку організації, джерела фінансування та пріоритети в державній політиці. Аналіз витрат дозволяє не лише виявити структурні диспропорції, а й оцінити

ефективність розподілу бюджетних коштів, відповідність витрат стратегічним завданням галузі та регіональним потребам. Особливого значення набуває порівняльний підхід, який дає змогу виявити тенденції, локальні відмінності та потенціал для оптимізації фінансових потоків у сфері освіти.

Для кращого розуміння фінансових тенденцій у сфері позашкільної освіти доцільно проілюструвати динаміку відповідних бюджетних витрат упродовж останніх років. В табл. 2.3 відображено зміну обсягів фінансування, що дозволяє простежити, як трансформувались пріоритети у розподілі ресурсів, а також виявити потенційні проблеми та дисбаланси в бюджетній політиці держави щодо цієї ланки освітньої системи.

Таблиця 2.3

Динаміка видатків на позашкільну освіту з державного та місцевих бюджетів України у 2020-2024 роках

Роки	Видатки на позашкільну освіту з державного бюджету, млн. грн	Частка в загальній кількості видатків на освіту, %	Видатки на позашкільну освіту з місцевого бюджету, млн. грн	Частка в загальній кількості видатків на освіту, %
2020	335,1	0,63	11008,1	5,52
2021	642,2	1,01	13425,9	5,39
2022	378,9	0,65	12575,4	5,41
2023	424,0	0,70	13172,9	5,31
2024	619,7	0,96	14792,9	5,21

Джерело: сформовано автором за [14]

Упродовж досліджуваного періоду спостерігається коливання обсягів фінансування з державного бюджету: зростання у 2021 році до 642,2 млн грн, подальше скорочення у 2022-2023 роках і знову збільшення до 619,7 млн грн у 2024 році. Частка цих витрат у загальній структурі освітніх видатків коливається в межах від 0,63 % до 1,01 %. Значно більшими є обсяги фінансування позашкільної освіти з місцевих бюджетів, які щорічно зростають – з 11008,1 млн грн у 2020 році до 14792,9 млн грн у 2024-му. Водночас їх частка у загальних видатках на освіту поступово знижується: з 5,52 % до 5,21 %. Це свідчить про

збереження високого рівня децентралізації у фінансуванні цієї ланки освіти та поступове зміщення акцентів у бюджетній політиці на інші освітні напрями, попри зростання абсолютних сум фінансування.

Загальна середня освіта є наймасовішим і найбільш ресурсозалежним сегментом освітньої системи України, що охоплює учнівський контингент у віці від 6 до 17 років. Саме ця ланка формує фундамент базових знань, соціальних і громадянських компетентностей, необхідних для подальшої освіти та активної участі в суспільному житті. Відповідно, витрати на забезпечення функціонування та розвиток загальної середньої освіти становлять найбільшу частку в структурі видатків зведеного бюджету на освіту (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Обсяги та частка фінансування загальної середньої освіти за рахунок державного і місцевих бюджетів у 2020-2024 роках

Роки	Видатки на загальну середню освіту з державного бюджету, млн. грн	Частка в загальній кількості видатків на освіту, %	Видатки на загальну середню освіту з місцевого бюджету, млн. грн	Частка в загальній кількості видатків на освіту, %
2020	369,1	0,70	122075,1	61,21
2021	494,1	0,77	149496,9	60,02
2022	475,7	0,81	144823,8	62,36
2023	483,4	0,80	149774,1	60,35
2024	960,4	1,48	168526,1	59,40

Джерело: сформовано за даними [14]

Протягом аналізованого періоду фінансування з місцевих бюджетів залишалося основним джерелом утримання цієї ланки освіти, забезпечуючи понад 59 % загальних видатків на освіту щороку. Обсяги місцевих витрат зросли з 122 075,1 млн грн у 2020 році до 168 526,1 млн грн у 2024 році, що свідчить про поступове розширення бюджетних зобов'язань органів місцевого самоврядування. Водночас частка цих витрат у загальній структурі освітніх видатків демонструє тенденцію до незначного зниження – з 61,21 % до 59,40 %,

що може бути пов'язано зі зростанням ролі державного бюджету. Видатки з державного бюджету за цей період коливалися, однак у 2024 році відбулося суттєве зростання до 960,4 млн грн, що майже вдвічі перевищує показники попередніх років. Частка державного фінансування у загальних освітніх витратах також збільшилася – з 0,70 % у 2020 році до 1,48 % у 2024-му, що може свідчити про перегляд бюджетних пріоритетів на користь підтримки загальнодержавних програм, таких як реформа НУШ, цифровізація чи безпекові заходи в умовах воєнного стану.

Професійно-технічна освіта є важливим елементом системи підготовки кваліфікованих кадрів для потреб національної економіки, особливо в реальному секторі – промисловості, будівництві, транспорті, агропромисловому комплексі та сфері послуг. Ефективне фінансування цього рівня освіти має вирішальне значення для оновлення матеріально-технічної бази, впровадження сучасних освітніх технологій, підвищення якості підготовки фахівців та забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці (рис. 2.2).

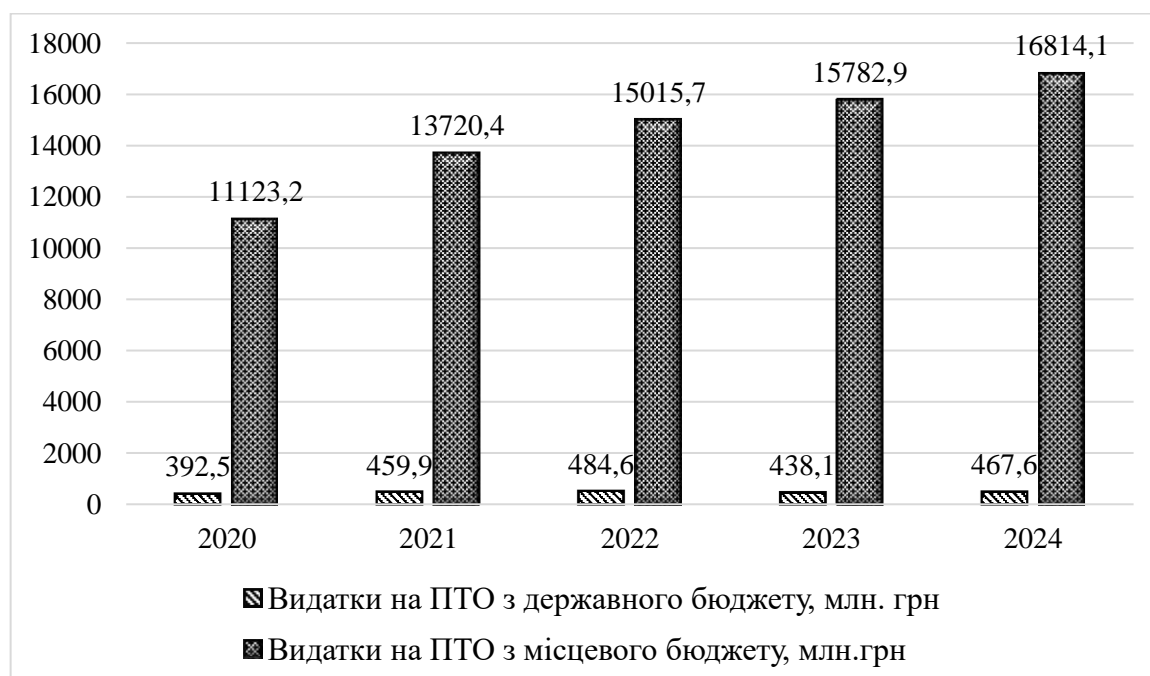

Рис. 2.2. Динаміка видатків на професійно-технічну освіту з державного та місцевих бюджетів України у 2020-2024 роках, млн грн

Джерело: сформовано за [14]

За останні роки система фінансування ПТО зазнала істотних змін. Із 2016 року основним джерелом фінансування закладів професійної освіти стали обласні бюджети та бюджети міст обласного значення, що призвело до посилення фіскального навантаження на місцевий рівень і, відповідно, до зростання нерівномірності у забезпеченні закладів ресурсами. Державний бюджет відіграє переважно точкову роль, спрямовуючи кошти на розвиткові програми, модернізацію окремих установ та впровадження галузевих ініціатив.

Упродовж досліджуваного періоду чітко простежується стійка тенденція до зростання обсягів видатків із місцевих бюджетів – із 11123,2 млн грн у 2020 році до 16814,1 млн грн у 2024 році. Це свідчить про посилення ролі місцевого самоврядування у забезпеченні функціонування закладів ПТО. Водночас фінансування з державного бюджету залишається відносно стабільним та значно меншим за обсягами – у межах 392,5-484,6 млн грн, що підкреслює домінування регіонального рівня у фінансовому забезпеченні цього сегмента. Незважаючи на загальне зростання фінансування, диспропорція між джерелами коштів та обмежена участь держави у системному оновленні ПТО створюють ризики уповільнення модернізації галузі, особливо в умовах змін на ринку праці та зростання потреб у фахівцях робітничих професій.

Фахова передвища та вища освіта є стратегічним елементом розвитку людського капіталу, інноваційної економіки та конкурентоспроможності держави у глобальному вимірі. Рівень її фінансового забезпечення безпосередньо впливає на якість освітніх послуг, здатність університетів до наукових досліджень, академічну мобільність, інтернаціоналізацію та адаптацію до викликів часу [28].

Фінансування вищої освіти в Україні здійснюється з кількох джерел: державного та місцевих бюджетів, коштів фізичних та юридичних осіб (плата за контрактне навчання), грантів міжнародних організацій, а також від господарської діяльності ЗВО. Основу бюджетного фінансування становить державне замовлення – механізм, через який держава покриває витрати на підготовку фахівців певних спеціальностей відповідно до пріоритетів соціально-

економічного розвитку.

Упродовж 2020-2024 років спостерігалася тенденція до поступового зростання видатків на передвищу та вищу освіту. Водночас частка цих видатків у загальній структурі освітніх витрат залишалася в межах 13-15 %, що свідчить про стабільний, але обмежений ресурсний підхід до цієї галузі (табл. 2.5). Значна частина коштів спрямовується на заробітну плату науково-педагогічного персоналу, стипендіальне забезпечення студентів, комунальні послуги, утримання інфраструктури, а також частково – на наукові дослідження.

Таблиця 2.5

Динаміка видатків на фахову передвищу та вищу освіту з державного та місцевих бюджетів України у 2020-2024 роках

Роки	Видатки на фахову передвищу освіту з державного бюджету, млн. грн	Частка в загальній кількості видатків на освіту, %	Видатки на фахову передвищу освіту з місцевого бюджету, млн. грн	Частка в загальній кількості видатків на освіту, %
2020	44498,2	84,19	8905,0	4,47
2021	53795,1	84,27	11048,4	4,44
2022	49888,5	85,27	10848,8	4,67
2023	50195,2	83,03	11246,1	4,53
2024	52279,2	80,76	12198,3	4,30

Джерело: сформовано за [14]

Основне фінансове навантаження на утримання та розвиток системи вищої освіти в Україні традиційно покладається на державний бюджет. Протягом досліджуваного періоду ця тенденція залишалася сталою: частка державних видатків стабільно перевищувала 80 % у структурі загального фінансування вищої освіти. Зокрема, у 2022 році вона досягла максимального рівня – 85,27 %, що вказує на сильну централізацію управління ресурсами у цій сфері. У 2024 році загальний обсяг державного фінансування вищої освіти сягнув 52279,2 млн грн – найвищого показника за останні п'ять років, що частково пов'язано зі зростанням потреб у підтримці закладів вищої освіти в умовах воєнного стану, а

також реалізацією стратегічних програм (зокрема, з цифровізації, академічної мобільності, розвитку науки у ЗВО тощо).

Паралельно з цим спостерігалось помірне зростання фінансової участі місцевих бюджетів: з 8 905,0 млн грн у 2020 році до 12 198,3 млн грн у 2024 році. Проте, попри абсолютне збільшення обсягів, їх частка у структурі освітніх видатків залишалася незначною – у межах 4-5 % (максимум – 4,67 %), що свідчить про обмеженість впливу органів місцевого самоврядування на фінансове забезпечення закладів вищої освіти. Така ситуація є наслідком чинної бюджетної моделі, в якій ключові важелі управління галуззю залишаються на центральному рівні.

У цілому, позитивним є факт стабільного зростання абсолютних показників фінансування, однак не менш важливою є динаміка часткових показників у загальній структурі освітніх видатків. Так, у 2023–2024 роках відбулося зниження частки державного фінансування вищої освіти до 83,03 % та 80,76 % відповідно, що може сигналізувати про перерозподіл пріоритетів у державній освітній політиці – на користь більш масових або соціально вразливих освітніх рівнів, зокрема загальної середньої чи дошкільної освіти. В умовах обмежених бюджетних ресурсів це вимагає формування більш ефективної системи управління витратами у сфері вищої освіти, диверсифікації джерел фінансування та посилення ролі альтернативних механізмів підтримки – грантових програм, академічних фондів, державно-приватного партнерства та міжнародної технічної допомоги.

З огляду на проведений комплексний аналіз видатків за основними рівнями освітньої системи – дошкільною, загальною середньою, професійно-технічною та вищою освітою – доцільним є узагальнення виявлених тенденцій, структурних диспропорцій і фінансових характеристик за допомогою SWOT-аналізу (табл. 2.6). Застосування цього інструменту дозволяє не лише систематизувати внутрішні фактори, що визначають поточний стан бюджетного забезпечення освітньої сфери (сильні та слабкі сторони), а й виявити зовнішні впливи – як потенційні можливості розвитку, так і загрози, що можуть посилювати фінансові

ризика. SWOT-аналіз дає змогу оцінити збалансованість між обсягами фінансування, якістю надання освітніх послуг та стратегічними пріоритетами держави в гуманітарній та економічній політиці.

Таблиця 2.6

SWOT-аналіз фінансування освіти за рівнями в Україні

<i>Сильні сторони</i>	<i>Слабкі сторони</i>
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Високий рівень бюджетного покриття загальної середньої освіти (60 %+ загальних освітніх витрат). ✓ Стабільне зростання фінансування з місцевих бюджетів усіх рівнів освіти. ✓ Запровадження нових фінансових механізмів (освітня субвенція, формульне фінансування ЗВО). ✓ Розвиток партнерств між ПТО і бізнесом у деяких регіонах. 	<ul style="list-style-type: none"> ⚠ Низька частка фінансування дошкільної та позашкільної освіти з державного бюджету. ⚠ Обмежене фінансування оновлення матеріально-технічної бази в ПТО і ЗСО. ⚠ Залежність вищої освіти від бюджетного замовлення без стимулів до результативності. ⚠ Відсутність достатніх інструментів для оцінки ефективності витрат
<i>Можливості</i>	<i>Загрози</i>
<ul style="list-style-type: none"> ◆ Розширення державно-приватного партнерства у фінансуванні ПТО та вищої освіти. ◆ Використання цифрових інструментів для прозорості бюджету (електронні звіти, open budget). ◆ Доступ до міжнародної технічної допомоги для підтримки освітньої інфраструктури. ◆ Можливість оптимізації мережі закладів через демографічні зміни. 	<ul style="list-style-type: none"> ⚠ Нерівномірність фінансування між регіонами (особливо у ЗДО та ПТО). ⚠ Зниження кількості студентів і учнів через демографічний спад і міграцію. ⚠ Руйнування або пошкодження освітньої інфраструктури внаслідок воєнних дій. ⚠ Зменшення обсягів міжнародного фінансування в умовах затяжної кризи.

Узагальнені результати можуть бути використані як аналітична основа для формування цільових бюджетних рішень, стратегій розвитку освіти, оптимізації міжрівневого розподілу ресурсів і впровадження сучасних моделей фінансового управління в освітній сфері. Особливої актуальності та практичного значення такий підхід набуває в умовах децентралізації, військових викликів і необхідності забезпечення рівного доступу до якісної освіти в усіх регіонах України.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє комплексно оцінити характер та динаміку фінансового забезпечення ключових рівнів освітньої системи України. Кожна освітня ланка має специфічні підходи до формування

бюджету, що зумовлено особливостями функціонування, масштабом охоплення населення, регуляторними рамками та ступенем централізації управління. Найбільшу частку коштів акумулює загальна середня освіта, натомість професійно-технічна та дошкільна – залишаються менш захищеними у фіскальному контексті. Вища освіта характеризується стійкою залежністю від державного фінансування при відносно обмеженій участі місцевих бюджетів. Виявлені асиметрії у розподілі ресурсів, неоднорідність бюджетних пріоритетів та обмеженість інвестицій у розвиток освітньої інфраструктури свідчать про потребу в перегляді поточної моделі фінансування з урахуванням ефективності витрат, соціальної справедливості та стратегічних цілей національного розвитку. У подальшому ці висновки можуть слугувати основою для обґрунтування фінансових рішень, орієнтованих на досягнення більшої результативності, рівності та стійкості освітньої політики.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Раціональне використання фінансових ресурсів є одним із важливих факторів сталого функціонування та розвитку освітньої галузі. Проте на практиці фінансування освіти в Україні стикається з численними викликами, серед яких провідне місце займає проблема неефективного розподілу й використання коштів, що ускладнює досягнення стратегічних цілей системи освіти, призводить до зниження якості освітніх послуг та породжує соціальну нерівність у доступі до знань.

Передусім, слід зазначити, що неефективність у використанні фінансових ресурсів часто має системний характер і пов'язана з організаційними прорахунками на рівні державного управління. Домінування централізованої моделі фінансування, при якій більшість рішень приймається на рівні центральних органів влади, обмежує фінансову автономію навчальних закладів. У результаті, керівництво освітніх установ не має змоги гнучко реагувати на актуальні потреби або самостійно перерозподіляти кошти на пріоритетні напрями розвитку, що гальмує інноваційні процеси й знижує загальну ефективність витрат.

Додатковим бар'єром виступає недостатня прозорість у розподілі фінансування та обмежена підзвітність розпорядників бюджетних коштів. У багатьох випадках відсутній ефективний механізм моніторингу й контролю за використанням бюджетних асигнувань, що створює умови для зловживань, нецільового витрачання коштів або їх використання з порушенням принципу результативності. Звітність, як правило, орієнтована на формальні показники, тоді як реальні результати (якість освіти, мотивація викладачів, рівень задоволеності учнів) не враховуються при оцінці ефективності фінансового забезпечення [9].

Важливою причиною неефективного витрачання коштів є й застаріла

модель фінансування, що базується на нормативно-розподільчому принципі. Такий підхід орієнтований переважно на кількісні показники, наприклад, кількість учнів або педагогічного персоналу, замість того, щоб враховувати якість освітнього процесу, результати діяльності чи ефективність використання ресурсів. Як наслідок, освітні заклади не зацікавлені в оптимізації витрат або підвищенні якості, оскільки обсяг фінансування не залежить від досягнутих результатів.

Окрему проблему становить неефективне управління матеріально-технічною базою освітніх закладів. У багатьох випадках спостерігається надмірне фінансування капітальних витрат без належного техніко-економічного обґрунтування, або ж навпаки – хронічне недофінансування критично важливих напрямів (ремонт, енергоефективність, IT-інфраструктура). Така диспропорція свідчить про відсутність стратегічного планування у використанні фінансів та порушення принципів довгострокової бюджетної політики.

Крім того, проблема неефективного використання фінансових ресурсів посилюється низькою кваліфікацією управлінського персоналу у сфері бюджетування та стратегічного фінансового планування. У багатьох закладах освіти відсутні фахівці з економічною освітою, здатні формувати ефективні фінансові стратегії, аналізувати ризики, оптимізувати структуру витрат. Це призводить до прийняття непродуманих рішень, які не враховують реальних потреб установи й потенціалу розвитку.

Нарешті, ще одним аспектом, що ускладнює ефективне фінансове управління в освіті, є низький рівень громадської участі у процесах контролю за використанням коштів. Відсутність активного зворотного зв'язку між батьками, учнями, педагогами та адміністрацією закладів освіти створює «замкнуту систему», де зворотна реакція на нераціональне використання ресурсів є повільною або взагалі відсутньою [11].

Отже, комплекс проблем, пов'язаних із неефективним використанням фінансових ресурсів у галузі освіти, охоплює як інституційні, так і управлінські аспекти. Їхнє подолання потребує переходу від адміністративно-командної

моделі до гнучкого, результаторієнтованого управління, заснованого на принципах прозорості, підзвітності, стратегічного планування та заохочення до ефективного використання бюджетних коштів.

Фінансове забезпечення освіти є основоположним інструментом формування інтелектуального потенціалу нації, розвитку людського капіталу та досягнення цілей соціально-економічного зростання. Освітня система, що функціонує за умов обмежених і нерационально розподілених ресурсів, не здатна забезпечити конкурентоспроможну якість освітніх послуг, що є критично важливим для інтеграції України у європейський освітній і науковий простір. Саме тому реформування існуючих механізмів фінансування освіти стає пріоритетним напрямом національної політики в умовах децентралізації та економічних трансформацій.

Аналіз сучасного стану фінансування освіти в Україні свідчить про наявність численних диспропорцій. Незважаючи на те, що впродовж останніх років частка видатків на освіту у зведеному бюджеті країни коливається в межах 5-6%, ці кошти переважно витрачаються на забезпечення базового функціонування освітніх закладів: заробітну плату, комунальні послуги, обслуговування застарілої інфраструктури. Капітальні інвестиції, модернізація навчального обладнання, цифровізація процесів та інноваційні практики фінансуються вкрай обмежено або за залишковим принципом. Значна частина фінансування носить суто споживчий характер, не створюючи довгострокових умов для підвищення якості освіти.

До основних викликів чинної системи фінансування освіти слід віднести відсутність ефективного зв'язку між обсягом фінансування та результатами освітньої діяльності, надмірну централізацію бюджетного процесу, слабку мотивацію закладів до економії та інновацій, а також непрозору систему розподілу коштів. Також гострою проблемою є нерівномірність фінансування між регіонами, що породжує суттєві відмінності у матеріально-технічному забезпеченні та рівні якості освітніх послуг. Механізми горизонтального вирівнювання не забезпечують належного усунення регіональних дисбалансів, а

наявна формула фінансування часто не враховує реальних потреб освітніх закладів, особливо в сільській місцевості.

Роль фінансів у реалізації стратегій розвитку освітньої сфери є визначальною. Саме через бюджетні механізми держава має можливість транслювати пріоритети освітньої політики, стимулювати розвиток інклюзивної, компетентісно орієнтованої та інноваційної освіти. Наявність достатнього й ефективно структурованого фінансування дозволяє забезпечити безперервність процесу навчання, оновлення змісту освіти, впровадження цифрових технологій, підвищення кваліфікації педагогів, створення безпечного та комфортного освітнього середовища. Без реформування системи фінансування реалізація положень таких стратегічних документів, як Національна стратегія розвитку освіти або Державна програма цифрової трансформації, є малоімовірною.

Таким чином, сучасні виклики вимагають переходу від застарілої моделі бюджетного забезпечення до гнучкої, результатоорієнтованої системи фінансування освіти. Така система має ґрунтуватися на засадах фінансової автономії, прозорості, підзвітності та стимулювання до ефективного використання ресурсів. Лише за цих умов можливо забезпечити сталий розвиток освітньої сфери, підвищення її якості та відповідність глобальним тенденціям у сфері управління знаннями.

Раціональне використання фінансових ресурсів у сфері освіти є не лише ознакою ефективного державного управління, а й передумовою формування конкурентоспроможної освітньої системи. В умовах обмеженого бюджетного простору особливої ваги набувають підходи, які дозволяють не лише збільшити обсяг фінансування, але й забезпечити високу результативність використання наявних коштів [19]. Одним із основних напрямів удосконалення виступає реформування підходів до бюджетування, зокрема впровадження програмно-цільового методу (ПЦМ), оптимізація витратної частини бюджетів, а також посилення прозорості й підзвітності фінансових операцій у закладах освіти тощо.

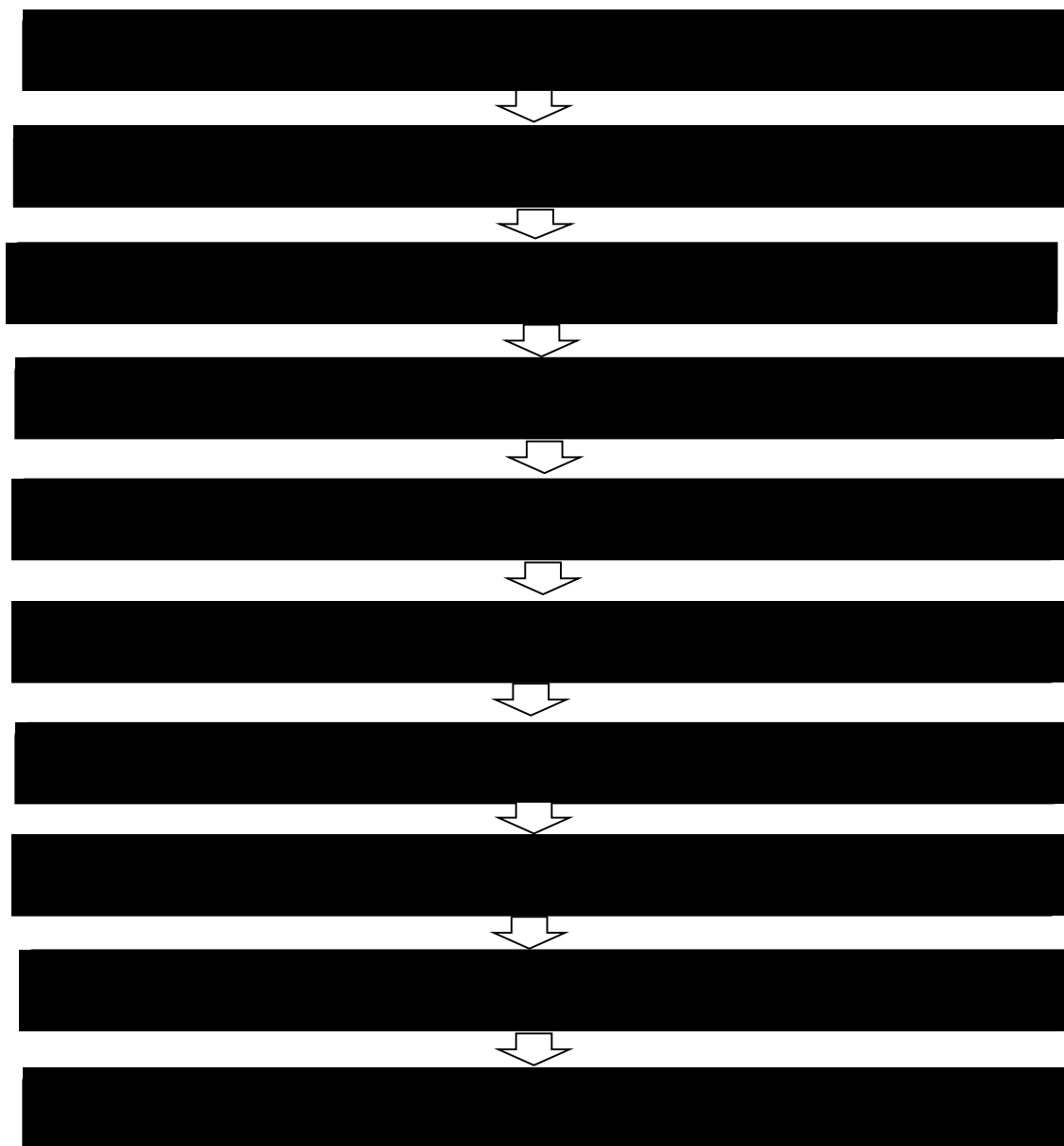

Рис. 3.1. Напрями підвищення ефективності використання фінансових ресурсів а системі освіти

Джерело: сформовано автором

Одним із пріоритетних напрямів реформування фінансового забезпечення освіти є запровадження програмно-цільового методу бюджетування (ПЦМ), що ґрунтується на принципах результативності, прозорості та орієнтації на досягнення конкретних стратегічних цілей. Традиційна модель бюджетування в Україні фокусується переважно на забезпеченні поточних витрат освітніх установ, таких як оплата праці, енергоносії, утримання приміщень, без належного врахування результатів освітньої діяльності. Такий підхід не створює

стимулів для підвищення якості освітніх послуг і не забезпечує ефективного використання бюджетних ресурсів.

Натомість програмно-цільовий підхід дозволяє трансформувати логіку фінансування: кошти спрямовуються не на утримання, а на реалізацію чітко визначених програм із конкретними цілями, індикаторами результативності та термінами виконання. У контексті освіти це можуть бути програми з модернізації закладів, впровадження інклюзивної освіти, розвитку STEM-напрямів, цифрової трансформації або підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Таким чином, ПЦМ забезпечує зв'язок між державними пріоритетами у сфері освіти та фактичним розподілом фінансових ресурсів.

Крім того, важливою перевагою ПЦМ є його здатність формувати чіткі критерії оцінки ефективності бюджетних видатків. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню відповідальності розпорядників коштів, прозорості фінансових процесів і вдосконаленню механізмів контролю з боку громадськості, наглядових органів та донорських інституцій.

Проте впровадження ПЦМ потребує глибокої інституційної перебудови: необхідно розробити нові процедури планування, підготовки проєктів, системи індикаторів оцінювання результатів. Водночас важливо навчити персонал освітніх установ працювати з новими форматами фінансування та підвищити управлінську спроможність на місцях. З огляду на це, ПЦМ не лише створює можливості для підвищення ефективності фінансування, але й стає основою формування результатоорієнтованої політики в освіті, де головним критерієм успіху виступає не обсяг витрачених коштів, а досягнутий соціальний ефект.

Не менш важливою складовою підвищення ефективності фінансування освіти є оптимізація витратної частини бюджетів. У сучасних умовах значна частина видатків має інерційний характер, і кошти часто витрачаються на обслуговування неефективних структур або неактуальних для розвитку освітньої галузі напрямів. Наприклад, надмірні адміністративні витрати або дублювання управлінських функцій у структурі органів управління освітою призводять до втрати ресурсів, які могли б бути спрямовані на інноваційні проєкти, розвиток

матеріальної бази чи цифрову трансформацію.

Оптимізація передбачає глибокий аналіз структури витрат з метою ідентифікації нераціональних статей бюджету. На цій основі можливе переорієнтування фінансування на ті напрями, які мають найбільшу віддачу для системи освіти, наприклад, підвищення кваліфікації педагогічних працівників, модернізація навчальних програм, цифровізація адміністративних процесів у школах.

Також важливим аспектом оптимізації є стандартизація процедур публічних закупівель, яка дозволяє зменшити витрати на придбання обладнання, послуг і робіт. Впровадження електронних тендерних систем сприяє зниженню рівня корупційних ризиків і підвищенню конкуренції серед постачальників, що позитивно впливає на ефективність витрачання публічних коштів. Крім того, слід акцентувати на ролі аудиту та внутрішнього контролю в забезпеченні обґрунтованості витрат. Проведення регулярного фінансового аудиту дозволяє не лише виявляти порушення, а й формувати рекомендації щодо поліпшення системи управління ресурсами, а також виявляти можливості для економії без шкоди для якості освітнього процесу. Узагальнюючи, можна стверджувати, що оптимізація видатків – це не скорочення фінансування, а підвищення його адресності та продуктивності, що в кінцевому підсумку сприяє досягненню стратегічних цілей освіти з меншими витратами та вищою ефективністю.

Успішне реформування фінансової системи освіти неможливе без належного рівня підзвітності й прозорості з боку розпорядників бюджетних коштів. Упродовж багатьох років українська система освіти функціонувала в умовах обмеженого доступу громадськості до фінансової інформації, що створювало передумови для зловживань, корупції та неефективного витрачання ресурсів. Підзвітність у цьому контексті означає не лише формальну звітність перед контролюючими органами, а й відкритість для широкої громадськості: публікацію детальних бюджетів, звітів про їх виконання, аудиторських висновків, результатів тендерів. Такий підхід формує довіру до системи освіти, створює умови для громадського моніторингу та підвищує мотивацію до

відповідального управління фінансами.

Використання електронних платформ, таких як E-data, ProZorro, OpenBudget, забезпечує онлайн-доступ до інформації про рух бюджетних коштів, зменшує ризики зловживань і дає можливість здійснювати аналітику в режимі реального часу. Це важливо як для батьків і громадських організацій, так і для самих керівників освітніх установ, які можуть оперативно оцінити фінансову ситуацію. Крім того, формування інституційної культури доброчесності у сфері освіти має базуватись на регулярному підвищенні фінансової грамотності керівників закладів, створенні етичних стандартів управління ресурсами та впровадженні внутрішніх систем контролю. Такий підхід дозволяє не лише контролювати витрати, а й запобігати ризикам неефективності ще на етапі планування бюджету. Отже, підзвітність і прозорість не є самоціллю, а інструментами для підвищення ефективності управління фінансовими потоками в освіті, які, у свою чергу, створюють умови для кращої якості навчання, підвищення довіри до освітніх інституцій і формування відповідального підходу до публічних коштів.

Фінансова автономія закладів освіти — це один із ключових чинників підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами та формування результатоорієнтованої моделі функціонування освітньої системи. Надання закладам освіти права самостійно планувати, розподіляти та використовувати кошти відкриває простір для інституційної ініціативи, адаптації до місцевих потреб і створення інноваційних управлінських практик. Замість очікування централізованого рішення, керівництво навчальних закладів отримує змогу оперативно реагувати на зміни в освітньому середовищі, визначати пріоритети витрат та залучати додаткові джерела фінансування.

Фінансова автономія також сприяє підвищенню економічної відповідальності та зацікавленості в ефективному використанні ресурсів. Заклади, що самостійно адмініструють свій бюджет, зацікавлені у досягненні кращих результатів при мінімальних витратах, що формує здорову конкуренцію та мотивує до впровадження енергоефективних технологій, оптимізації

персоналу, покращення закупівельної політики. Автономія дозволяє переорієнтувати витрати з обслуговування бюрократичних структур на розвиток змісту освіти, матеріально-технічної бази, підвищення кваліфікації кадрів.

Однак, впровадження автономії вимагає високого рівня управлінської компетентності. Без належної підготовки керівників та облікового персоналу існує ризик неефективного витрачання коштів, помилок у плануванні, а в окремих випадках – фінансових зловживань. Тому необхідною умовою реалізації цього підходу є інституційне зміцнення закладів освіти – через навчання управлінських команд, запровадження внутрішнього фінансового контролю, доступ до консультаційно-аналітичної підтримки.

Також важливою є наявність чітких, прозорих нормативно-правових механізмів, які регулюють межі автономії, відповідальність керівництва та процедури звітності. Тільки за умови належного балансу між автономією і контролем можна забезпечити ефективно, прозоре і цільове використання коштів на рівні освітньої установи.

Удосконалення системи фінансового моніторингу та аудиту є невід’ємною складовою реформування механізмів управління освітою. В умовах автономізації закладів освіти та децентралізації фінансів саме ефективний фінансовий контроль дозволяє запобігати ризикам нецільового використання коштів, порушенням у сфері закупівель і недостатній продуктивності бюджетних витрат. На практиці це означає, що внутрішній аудит у самих закладах освіти має бути доповнений зовнішнім незалежним контролем з боку місцевих органів влади, державних фінансових інспекцій та громадськості. Регулярне здійснення фінансових аудитів сприяє не лише виявленню порушень, а й формуванню аналітичних звітів, які дозволяють визначити слабкі місця в бюджетному плануванні, розробити шляхи оптимізації видатків, підвищити прозорість процедур.

Окрему увагу слід приділити цифровізації моніторингу. Інтеграція освітніх фінансів у національні платформи, такі як E-Data, ProZorro, Spending.gov.ua, забезпечує відкритий доступ до інформації про рух бюджетних коштів, дозволяє

автоматизувати аналітику та знижує адміністративне навантаження на керівників ЗО. Це, своєю чергою, забезпечує швидке реагування на можливі відхилення або порушення. Крім технічних рішень, не менш важливо формувати культуру фінансової доброчесності серед управлінців і педагогів. Регулярні тренінги, сертифікація бухгалтерів, стандарти внутрішнього контролю повинні стати обов'язковими інструментами системи якості в управлінні освітою.

Отже, ефективний моніторинг і аудит – це не лише засіб контролю, а й потужний інструмент розвитку, який підвищує ефективність витрачання коштів, сприяє сталому розвитку освітніх установ і створює умови для обґрунтованого прийняття фінансових рішень.

В умовах бюджетної обмеженості та зростаючих потреб у модернізації освітньої інфраструктури важливого значення набуває публічно-приватне партнерство як форма взаємодії між державними структурами, бізнесом і громадянським суспільством. Цей підхід дозволяє поєднати фінансові, організаційні та інтелектуальні ресурси різних секторів для реалізації спільних проєктів у сфері освіти.

Запровадження механізмів ДПП дає змогу залучати приватні інвестиції у проєкти, які раніше фінансувалися виключно з бюджету, наприклад, будівництво й реконструкція шкіл, створення сучасних лабораторій, впровадження ІТ-рішень, професійна підготовка кадрів для економіки майбутнього. Крім того, приватні партнери часто забезпечують не лише фінансування, а й управлінські технології, нові стандарти ефективності та орієнтацію на результат.

Однак важливо, щоб таке партнерство не перетворилося на приховану комерціалізацію освіти. Для цього необхідно чітко врегулювати правові механізми участі бізнесу, передбачити прозорі умови конкурсного відбору, механізми контролю за якістю послуг, а також гарантії соціальної справедливості та збереження базових освітніх стандартів.

Крім цього, держава повинна створити сприятливе середовище для розвитку ДПП – через надання податкових стимулів, гарантій повернення інвестицій, пільгового доступу до інфраструктури тощо. Також слід формувати

базу успішних практик, які можуть бути масштабовані на рівні регіонів. Таким чином, публічно-приватне партнерство у сфері освіти має значний потенціал для інноваційного розвитку галузі, особливо в умовах фінансових обмежень. Воно забезпечує додаткове джерело фінансування, покращує якість освітніх послуг і сприяє ефективнішій реалізації державної політики.

Один із сучасних підходів до підвищення ефективності фінансування освіти – принцип результатоорієнтованого розподілу коштів, відомий як фінансування за результатами. Цей підхід базується на ідеї, що заклади освіти, які демонструють вищі показники успішності, інноваційності, соціальної відповідальності або ефективного управління, повинні отримувати пріоритетне фінансування. Це формує економічну мотивацію для навчальних закладів підвищувати якість освітніх послуг, впроваджувати нові освітні підходи, посилювати внутрішню систему контролю та стратегічного планування.

Зокрема, критеріями результативності можуть виступати: середній бал національного мультипредметного тесту, кількість учнів, які беруть участь у міжнародних олімпіадах, успішність реалізації інклюзивних практик, рівень працевлаштування випускників, участь у пілотних програмах Міністерства освіти і науки України тощо. Формула фінансування, що враховує подібні показники, дозволяє стимулювати конкуренцію між закладами та підвищувати загальний рівень освіти. Однак реалізація цього підходу вимагає надзвичайної обережності, особливо з погляду дотримання принципів рівного доступу до освіти. Без врахування соціально-економічних, географічних і демографічних відмінностей між регіонами – зокрема сільською та міською місцевістю – диференціація фінансування може призвести до ще глибшого розриву в якості освіти, зосередження ресурсів у більш успішних школах і занепаду малокомплектних закладів.

Тому підхід «гроші за результатом» має поєднуватися з механізмами вирівнювання, які забезпечують підтримку слабших, але перспективних шкіл – наприклад, через цільові субвенції, регіональні програми підтримки або участь у системі національних грантів. Успішне впровадження диференціації можливе

лише за умов повної цифрової прозорості даних, чітких формалізованих критеріїв оцінки та професійної незалежної експертизи.

В умовах зростаючих потреб освітньої галузі та водночас обмежених бюджетних ресурсів альтернативні джерела фінансування відіграють стратегічно важливу роль у забезпеченні стійкого розвитку навчальних закладів. Під альтернативними джерелами розуміються ті фінансові потоки, які не надходять із державного або місцевого бюджету, але можуть бути спрямовані на вирішення освітніх завдань: міжнародні гранти, благодійні внески, спонсорство, соціальні облігації, освітні трастові фонди, краудфандингові платформи.

Використання таких джерел дозволяє не лише розширити фінансову базу, але й посилити інституційну автономію закладу, стимулювати залучення громадськості, бізнесу, міжнародних партнерів до спільного фінансування інноваційних проєктів. Наприклад, участь українських навчальних закладів у програмах Європейського Союзу, таких як Erasmus+ чи Horizon Europe, відкриває доступ до інвестицій у модернізацію навчального середовища, цифровізацію освіти та професійний розвиток кадрів.

Однак для успішного функціонування цього напрямку необхідною умовою є організаційна спроможність освітніх установ. Зокрема, йдеться про наявність досвідченого персоналу з написання та супроводу проєктів, здатність формувати бюджети, дотримуватися правил фінансової прозорості, звітності та аудиту. Крім того, важливо створити інституційну підтримку на рівні громади або регіону – у вигляді консультаційних центрів, агенцій регіонального розвитку, фондів сприяння інноваціям.

Особливу роль у залученні додаткових ресурсів можуть відігравати соціальні облігації в освіті (education impact bonds), коли інвестор фінансує певну освітню програму, а держава повертає кошти лише за умови досягнення заздалегідь визначених результатів. Така модель дозволяє знизити навантаження на бюджет і водночас гарантує фокус на результативності. Таким чином, диверсифікація джерел фінансування освіти – це не просто фінансова стратегія, а частина комплексної трансформації системи управління, що орієнтована на

сталий розвиток, інноваційність і відповідальне партнерство.

Фінансова реформа в освіті неможлива без системного оновлення законодавчої та нормативної бази, яка регулює порядок розподілу, використання та контролю бюджетних і позабюджетних ресурсів. У поточних умовах українське законодавство значною мірою залишається фрагментарним, застарілим і не враховує сучасних викликів цифрової трансформації, децентралізації та необхідності стимулювання інновацій.

Зокрема, Бюджетний кодекс України потребує вдосконалення з огляду на впровадження програмно-цільового методу, фінансування за результатами, нормативів інституційної автономії. Закон «Про освіту» та підзаконні акти повинні чітко закріплювати механізми фінансової самостійності закладів, порядок залучення позабюджетних коштів, вимоги до публічної звітності. Податкове законодавство має передбачати пільги для бізнесу, що інвестує в освіту, а також стимулювати благодійні внески через механізми відшкодування або податкових знижок.

Окрему увагу варто приділити порядку проведення публічних закупівель, де необхідне скорочення бюрократичних процедур для освітніх установ, при збереженні принципів прозорості, конкурентності та доступності. Крім того, важливо створити уніфіковані стандарти фінансової звітності, які спростять ведення обліку, підвищать якість моніторингу й дозволять приймати управлінські рішення на основі достовірної аналітики.

Модернізація нормативно-правового середовища також повинна враховувати потреби цифровізації фінансового управління, можливості впровадження електронного документообігу, а також юридичну підтримку інструментів публічно-приватного партнерства. Таким чином, сучасна законодавча база має стати не бар'єром, а інфраструктурою підтримки фінансових інновацій в освіті. Її оновлення повинно здійснюватися у тісній взаємодії з освітянською спільнотою, фінансовими аналітиками, міжнародними партнерами та органами місцевого самоврядування.

Сучасна система управління фінансами у сфері освіти потребує суттєвого

переосмислення в умовах цифрової трансформації державного сектору. Відмова від паперових процедур, пов'язаних із формуванням, обліком, моніторингом і аналізом бюджетних даних, стає не лише питанням ефективності, а й умовою прозорості, своєчасності та безпеки фінансових рішень. У зв'язку з цим розвиток цифрових інструментів управління фінансами має розглядатися як ключовий напрям модернізації освітньої галузі.

Цифровізація фінансових процесів передбачає інтеграцію спеціалізованих програмних продуктів, які забезпечують автоматизацію таких функцій, як планування бюджету, облік витрат, прогнозування доходів і видатків, оцінка ефективності фінансування, управління ризиками та звітування. Такі системи дозволяють закладам освіти оперативно формувати фінансові плани, аналізувати їх виконання в реальному часі, виявляти відхилення від бюджету та ухвалювати своєчасні управлінські рішення.

Застосування електронних платформ, таких як E-Data, OpenBudget, ProZorro, Spending.gov.ua, вже частково реалізовано в Україні, однак рівень інтеграції цих інструментів у діяльність безпосередньо освітніх установ залишається низьким. Більшість закладів, особливо в сільських районах або на рівні дошкільної й загальної середньої освіти, не мають доступу до сучасного програмного забезпечення або достатньо кваліфікованого персоналу для його ефективного використання. Це створює нерівність у можливостях цифрового управління, що, своєю чергою, впливає на загальну ефективність використання публічних ресурсів.

Впровадження цифрових інструментів також має антикорупційний ефект. Автоматизовані платформи фіксують усі етапи руху коштів, формують цифровий слід транзакцій, дозволяють здійснювати аудит і аналіз закупівель або витрат без втручання людини, що значно знижує ризики маніпуляцій, завищення цін або нецільового використання коштів. Крім того, цифрові технології забезпечують відкритий доступ до фінансових даних, що сприяє громадському контролю та зміцненню довіри до бюджетних процесів.

Однак для реалізації цього напрямку недостатньо лише технічних рішень.

Необхідно забезпечити навчання фінансового персоналу закладів освіти роботі з цифровими інструментами: складання цифрових бюджетів, звітність у режимі реального часу, інтеграція з централізованими інформаційними системами. Це, у свою чергу, вимагає розробки стандартів цифрової компетентності для керівників, бухгалтерів і адміністраторів освітніх установ, включення відповідних тем до програм професійного розвитку та системи сертифікації.

Ще одним важливим завданням є забезпечення технічної бази: доступ до сучасної комп'ютерної техніки, надійного інтернет-зв'язку, захищених каналів обміну інформацією, хмарних сервісів та технічної підтримки. В умовах цифрового розриву між регіонами це питання потребує особливої уваги з боку органів управління освітою.

Таким чином, розвиток цифрових інструментів фінансового управління є необхідною передумовою ефективного, прозорого та підзвітного функціонування освітньої системи. Це дозволяє скоротити адміністративне навантаження, підвищити швидкість обробки інформації, зменшити людський фактор, і найголовніше забезпечити результативне використання кожної гривні державного фінансування.

ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження було комплексно проаналізовано сучасний стан, проблеми та потенційні шляхи удосконалення фінансового забезпечення освітньої галузі в Україні, та зроблено наступні висновки:

1. Фінансове забезпечення освіти є не лише інфраструктурним елементом освітньої політики, а й стратегічним важелем формування якісного людського капіталу, що визначає конкурентоспроможність національної економіки в довгостроковій перспективі. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що освіта, як важливий фактор соціально-економічного розвитку, потребує стабільної, прогнозованої та ефективно структурованої фінансової підтримки, яка враховує не лише поточні витрати, а й інвестиційний потенціал освітньої системи. Виявлено, що фінансове забезпечення має багатовимірний характер, охоплюючи бюджетні та позабюджетні джерела, управлінські механізми, нормативно-правові інструменти й економічні важелі, що формують підґрунтя для інституційної модернізації освітньої сфери. У сучасних умовах воно виконує функцію не лише фінансового підкріплення, а й системного елементу реалізації державної політики у сфері людського розвитку, соціальної справедливості та економічної мобільності.

2. Ефективність освітньої системи напряму залежить від багатоканальності, гнучкості та інституційної самостійності механізмів фінансового забезпечення. Досвід розвинених країн демонструє, що стійке функціонування галузі освіти забезпечується не лише за рахунок державного фінансування, а й завдяки активному залученню приватного сектора, міжнародної допомоги, благодійності, грантів і участі громадськості. У цьому контексті особливого значення набуває фінансова автономія освітніх установ, яка відкриває можливості для стратегічного планування, розвитку партнерських відносин та диверсифікації джерел ресурсів. Водночас українська модель залишається переважно централізованою та бюджетозалежною, що істотно обмежує її адаптивність до зовнішніх викликів. Отже, трансформація системи

фінансування освіти в Україні має ґрунтуватися на поєднанні державної відповідальності з інституційною самостійністю, нормативною модернізацією та активізацією позабюджетного фінансового потенціалу – з метою забезпечення соціальної справедливості, рівного доступу та інноваційного розвитку освітньої сфери.

3. Сучасна модель фінансування освіти в Україні за період 2018-2024 рр. демонструє як кількісне зростання видатків, так і якісні зрушення у структурному та територіальному вимірах. Провідною тенденцією цього періоду стало поступове зміщення фінансової ваги з центрального на місцевий рівень у межах загальнодержавної політики децентралізації. При цьому роль місцевих бюджетів у забезпеченні функціонування освітніх закладів значно зросла, водночас центральний бюджет втрачає частку у фінансуванні, що є потенційним фактором зниження пріоритетності освіти на національному рівні. Незважаючи на загальне зростання абсолютних обсягів видатків, структурна частка освіти в державному бюджеті демонструє тенденцію до скорочення, що супроводжується загостренням регіональних дисбалансів. Зокрема, урбанізовані регіони з високою податковою спроможністю акумулюють значно більше ресурсів порівняно з відсталими або постраждалими від війни територіями. Це вимагає зміцнення механізмів міжбюджетного вирівнювання, перегляду формульного підходу до розподілу субвенцій, а також запровадження системи адресного фінансування залежно від реальних потреб громад. Структурно-динамічний аналіз підтверджує необхідність формування фінансової моделі, яка поєднує гнучкість децентралізованого управління з централізованою відповідальністю за соціальну справедливість і рівний доступ до якісної освіти по всій території України.

4. Комплексний аналіз фінансування освітньої системи України за рівнями – від дошкільної до вищої освіти – засвідчує наявність міжрівневих диспропорцій, що зумовлені особливостями бюджетної моделі, державними пріоритетами, децентралізацією та зовнішніми викликами. Найбільша частка ресурсів стабільно спрямовується на загальну середню освіту, фінансування якої

дедалі більше покладається на місцеві бюджети. Дошкільна та позашкільна освіта, незважаючи на зростання видатків у номінальному вимірі, залишаються недостатньо захищеними фінансово, що свідчить про зниження їх пріоритетності. Професійно-технічна освіта, утримання якої переважно здійснюється на регіональному рівні, страждає від фрагментованості фінансування та слабкої участі держави, що ускладнює її модернізацію й оновлення ресурсної бази. Вища освіта зберігає високу залежність від державного бюджету, проте її централізованість, слабка диверсифікація джерел фінансування та обмежена участь місцевих органів влади стримують адаптивність і розвиток. Поступове зниження питомої ваги цього рівня у структурі освітніх видатків свідчить про зміну акцентів у державній політиці. У цілому, наявні структурні дисбаланси, обмеженість стратегічного управління й недостатня орієнтація на ефективність витрат вимагають перегляду фінансової архітектури освітньої системи.

5. На основі проведеного аналізу окреслено основні напрями удосконалення фінансового забезпечення освітньої системи України: впровадження програмно-цільового методу бюджетування; оптимізація витратної частини бюджетів; підвищення прозорості й підзвітності фінансових операцій; розширення фінансової автономії закладів освіти; удосконалення системи моніторингу та фінансового аудиту; розвиток публічно-приватного партнерства як джерела інвестицій і технологічного оновлення; впровадження моделі фінансування за результатами; диверсифікація джерел фінансування; оновлення нормативно-правового забезпечення у частині фінансування освіти; цифровізація фінансового управління в освіті. Усі окреслені напрями є взаємопов'язаними і потребують комплексного підходу до реформування фінансування освіти з орієнтацією на довгостроковий розвиток, підвищення якості та справедливості в доступі до освітніх послуг. Результативність такої трансформації можлива лише за умов активної взаємодії держави, органів місцевого самоврядування, освітніх інституцій, бізнесу та громадянського суспільства, що дозволить створити ефективну систему освіти в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білінець, М. Ю. Система фінансування вищої освіти: теоретичний аспект. Підприємництво та інновації. 2019. Вип. 9. С. 136-141.
2. Білявська О., Лютий І. Особливості бюджетування в класичному університеті як умова фінансової автономії. Вісник економіки. 2021. Вип. 2. С. 39-53.
3. Боголіб Т. Фінансове забезпечення освітньої галузі України: існуючі проблеми та перспективи їх вирішення. Економіст. 2015. № 8. С. 1-6.
4. Буздуган Я. Поняття, принципи, форми фінансового забезпечення охорони здоров'я в Україні. Віче. 2008. № 5. С. 26-28.
5. Бучковська Я.Г. Проблеми фінансування освіти в Україні. наука і економіка. 2022. Вип. 2. С. 20-24.
6. Варналій З.С. Фінансове забезпечення вищих навчальних закладів України – справа державна (присвячено пам'яті Т.М. Боголіб). Економічний вісник університету. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 36/1. С. 9-17.
7. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник. Київ : НІОС, 2003. 570 с.
8. Ватаманюк-Зелінська У.З., Ситник Н.С., Стасишин А.В., Круглякова В.В. Бюджетний менеджмент : навчальний посібник. Львів : Видавництво «Магнолія», 2021. 511 с.
9. Ватаманюк-Зелінська У.З., Штундер І.М., Гаврилюк С.О. Тенденції формування та виконання місцевих бюджетів умовах воєнного стану. Інноваційна економіка. 2022. № 4. С. 60-67.
10. Ватаманюк-Зелінська, У., Нурієва, В. Фінансове забезпечення видатків на освіту в Україні. Молодий вчений, 2023. № 5 (117). С. 127-131. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-5-117-25>
11. Вітренко Л. О., Коваленко Ю. М. Фінансування закладів вищої освіти в Україні та пошук альтернативних джерел. Збірник наукових праць УДФСУ, 2020. с. 143-153.
12. Гаман П.І., Гаман Н.О. Державне фінансове забезпечення закладів

вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. Вчені записки Університету «КРОК». 2018. № 4 (52). URL: <https://snku.krok.edu.ua/index.php/vcheni-zapiski-universitetu-krok/article/view/116/132>

13. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>

14. Державний веб-портал бюджету для громадян. Міністерство фінансів України. URL: <https://openbudget.gov.ua/>.

15. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

16. Затоцька Т. Зарубіжний досвід фінансування розвитку освіти: перспективи застосування в Україні. Вісник Київського університету ім. Тараса Шевченка. Економіка. 2012. № 139. С. 5-14.

17. Іванисько, Н. М. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення. Економіка, управління та адміністрування. 2024. № 1(107). С. 156-162. [https://doi.org/10.26642/ema-2024-1\(107\)-156-162](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-156-162)

18. Іванова Н.М. Теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення». Журнал економіки та менеджменту АМК, 2024. DOI: [10.26642/ema-2024-1\(107\)-156-162](https://doi.org/10.26642/ema-2024-1(107)-156-162)

19. Кладченко М. В. Напрями розвитку системи фінансового забезпечення державних ЗВО України. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 12. С. 88-93.

20. Коваленко Ю. М., Вітренко Л. О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні та пошук альтернативних джерел. Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України. 2020. URL: <http://ojs.nusta.edu.ua/index.php/ojs2/article/view/418/59>

21. Коваленко Ю. М., Вітренко Л. О. Фінансування закладів вищої освіти в Україні: монографія. Ірпінь: Університет ДФС України, 2020. 238 с.

22. Коверник Н.В. Оптимальні шляхи фінансового забезпечення освіти в Україні. Економічний вісник університету. 2015. Вип. 27(1). С. 178-183.

23. Козій І.С. Місце і значення фінансового забезпечення в структурі фінансового механізму. Київ : Знання. 2018. 257 с.

24. Кучеренко Д. Г., Мартинюк О. В. Стратегії розвитку освітніх систем країн світу: монографія. Київ: ІПК ДСЗУ, 2021. 312 с.
25. Лисяк Л. В., Петрова Я. І., Цуп'як П. Р. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: стан та напрями удосконалення. Ефективна економіка. 2020. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.15>
26. Литвинчук А.О., Гапон В.В., Пронь Н.Б., Барабаш О.А., Читаєва К.Г. Аналіз фінансового забезпечення закладів вищої освіти в умовах збройної агресії в Україні. Фінансово-економічні аспекти освіти. 2024. № 6 (32). С. 63-80.
27. Лондар С. Л. Удосконалення фінансування системи освіти України як передумова успішного реформування. Київ: ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2021. № 12. С.38-49.
28. Маркуц Ю. Видатки під час війни: що вдалось і що не вдалось профінансувати у 2022. Вокс Україна. 2022. URL: <https://voxukraine.org/vydatky-pid-chas-vijny-shho-vdalos-i-ne-vdalos-profinansuvaty-u-2022-mu>
29. Маркуц Ю. Видатки під час війни: що вдалось і що не вдалось профінансувати у 2022. Вокс Україна. 2022. URL: <https://voxukraine.org/vydatkypid-chas-vijny-shho-vdalos-i-ne-vdalos-profinansuvaty-u-2022-mu>.
30. Міністерство фінансів України. Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/the-reform-of-education>
31. Олієвська М. Г. Фінансування освіти в контексті відтворення людського капіталу. Вісник економічних досліджень, 2018. № 4. С. 159-164.
32. Олійник Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва : дис... канд. екон. наук: 08.04.01. Київ, 2003. 205 с.
33. Петрова Я. І. Фінансові аспекти розвитку вищої освіти в Україні. Науковий погляд: економіка та управління. 2018. № 2. С. 158-163
34. Подзігун С.М. Проблеми фінансування вищої освіти в Україні. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2878/1/Problemu%20finansuvannj_fail.pdf

35. Сидор Г. В., Кулик Т. П., Савчин Л. М. Фінансове забезпечення закладів вищої освіти в Україні. Науковий вісник ІФНТУНГ. Серія : «Економіка та управління в нафтовій і газовій промисловості». 2021. №2 (24). С. 174-181.

36. Славкова А.А. Фінансування освіти в Україні: реалії в умовах війни та перспективи повоєнного відновлення. Економіка та суспільство. 2025. № 79. URL: <https://www.researchgate.net/publication/39687261>

37. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2030 роки / Міністерство освіти і науки України. Київ, 2020. 71 с. Міністерство освіти і науки України: сайт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini02-10-2020.pdf>

38. Титаренко І. О. Фінансування освіти України з бюджетів різних рівнів в умовах війни. Науковий журнал, 2023. №2. С. 158-161.

39. Ткачук О.В. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. Економіка і суспільство, №12, 2017. С. 129-134.

40. Ткачук О.В. Фінансове забезпечення вищої освіти в Україні: проблеми та перспективи. Гроші, фінанси та кредит. 2017. № 12. С. 636-641.

41. Тулай О.І. Сучасна проблематика бюджетного фінансування охорони здоров'я, освіти, соціального захисту і соціального забезпечення. Формування фінансового механізму сталого розвитку України: монографія. За ред. д-ра екон. наук, проф. О.П.Кириленко та д-ра екон. наук, доц. О.І.Тулай. Тернопіль, ТНЕУ, 2017. С.170- 177.

42. Чугунов І. Я. Бюджетна стратегія суспільного розвитку. Київ: КНТЕУ, 2021. 532 с.

43. Юрій С. І., Федосов В. М., Алексеєнко Л. М. Фінанси : підруч. / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.

44. National Center for Education Statistics. URL: <https://nces.ed.gov>